

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische
Kring Gent V.Z.W.**

28e jaargang nr. 5

15 september 1999

INHOUD

- Daniël Van Ryssel:
Daar zou ik een boek kunnen over schrijven.
De charme van de dagelijksheid (Vervolg). 246
- Alfons Van Werveke:
Inventaire Archéologique: Karel van Lotharingen schiet den
Koningsvogel van het Sint-Jorisgild af. 264
- David Maes:
Het Gents Kerkepad (Vervolg).
De Kerk en het Klooster Sint-Barbara (Nu Sint-Barbaracollege)
Jezuïeten - Savaanstraat. 266
- G. Broget:
Den Ehwe Mort bij Tsin Tsaocobs en 't Beverhoutplein
(Vervolg en slot). 274
- Hugo Collumbien:
Gentse Memoriedagen: 22-23 April. 290
- Paul Huys:
Hoe betrouwbaar zijn de notities van Jan-Baptist Lybaert over de
Gentse kunstenaars? 295
- Bibliografie. 304
- Vraag en Antwoord. 306
- Lezers schrijven ons. 307

IK ZOU DAAR EEN BOEK KUNNEN OVER SCHRIJVEN: De charmes van de dagelijksheid (vervolg)

zaterdag 13 januari 1951

De kledij van Marcel vind ik in vele opzichten merkwaardig.

Behalve als hij werkt - dan draagt hij de grijze kepi van Gent Tax - heeft hij dikwijls een zwarte deukhoed op. Boven, onderin de kleerkast die op mijn kamer staat, ligt er een strohoed, maar die heb ik nog nooit op zijn hoofd gezien... en op mijn kop zakt hij over mijn oren. Hij draagt altijd blauwe hemden in popeline, die door zijn moeder of zijn tante Maria worden gemaakt, met afzonderlijke witte boorden (die hij per dozijn koopt)... en vaak is het zoeken naar een verloren boordknoopje. Waarom hij de mouwen van zijn hemden te lang laat maken en dan armbandjes nodig heeft om ze naar omhoog te trekken, begrijp ik niet. Het eigenaardigst vind ik dat hij rond zijn kuiten jarretelles draagt. Moeder draagt ook jarretelles, maar die hangen vast aan haar korset en die dienen om lange nylonkousen aan vast te maken. Maar wie draagt er nu jarretelles om sokken op te houden! Als ik in de winter lange kousen draag, zit daar een rekker in... en als mijn kousen afzakken omdat de rekker kapot is, steekt moeder er een nieuwe in. In de winter heeft hij altijd een lange flanellen onderbroek aan... en hij zweert bij getreste schoenen. Zijn onveranderlijk grijze sokken hebben niks bijzonders... behalve dat hij vaak propere kousen moet aantrekken, want hij heeft verschrikkelijke zweetvoeten. En dat stinkt! Telkens hij zijn voeten wast, laat hij ze eerst een half uur weken in een emmer of een bassin... en daarna strooit hij talkpoeder in zijn sokken.

Als hij thuis rondloopt en niet in de garage bezig is, draagt hij net als ik een stofjas. De zijne is lichtbruin zoals die van de meester, de mijne is donkergrijs. Moeder en ik dragen hier in huis geruite pantoffels. Hij niet. Hij draagt altijd schoenen.

zondag 14 januari 1951

Sommige mensen kunnen nogal eten!

Om mij te plezieren is moeder chocolademelk aan het klaarmaken en ze heeft me 6 F gegeven om zes boterkoeken te halen.

Bij de bakker staat voor mij een vrouw... en ze moet er dertig hebben. "... en schrijf het maar op tot het einde van de maand, Germaine." Ze houdt haar schort als een zak voor zich uit... de bakkerin mag de koeken daarin leggen. En nochtans zijn ze bij die vrouw thuis ook maar met zijn drieën, net zoals bij ons! Zouden ze met zijn drieën dertig koeken opeten? Ik kan me dat echt niet voorstellen. "Die eten zoals delvers," zou moeder zeggen.

zondag 21 januari 1951

Omdat de vorige uitbaatster van het café het affiche waarschijnlijk telkens voor het raam hing, hebben we ook nog geruime tijd de affiches van cinema Leopold op het Sint-Pietersplein ontvangen.

Maar op een goede dag is de onderpastoor hier eens binnengestapt en hij heeft moeder met zachte aandrang duidelijk gemaakt dat het affiche van uitgerekend die slechte cinema aanstootgevend is. Voor al de christelijke volwassenen die hier passeren en die het goed menen, maar zeker voor de kinderen "en binnen anderhalf jaar moet je zoon ook zijn plechtige communie doen!" Moeder had de wenk van de onderpastoor duidelijk begrepen... en sindsdien wordt het affiche onmiddellijk verscheurd en in de kachel gegooid.

Een klant heeft moeder nog gevraagd of ze het bonnetje met korting niet voor hem wou afknippen... maar dat heeft ze, geloof ik, maar één keer gedaan. "Hij moet niet naar die vuile films gaan kijken en als hij die viezigheid toch wil zien, moet hij maar de volle pot betalen!"

vrijdag 26 januari 1951

Vanmiddag hebben we levaard of panharing gegeten... en waarschijnlijk om me aan te moedigen dat lekker te vinden en als een godsgeschenk te beschouwen, heb ik voor de zoveelste keer te horen gekregen dat het dankzij die goedkope en in het wonderjaar 1943 overvloedig aangevoerde vis was dat de mensen in vroeger tijden en tijdens de oorlog hebben kunnen overleven... iedere week konden de mensen er met hun rantsoenzegels een portie gaan kopen bij de visboer... in een stenen pot en met zout kon moeder hem zelfs een paar dagen bewaren... En het andere, mij eveneens bekende, verhaal van een vrachtwagen vol met levaard die 's nachts bij het binnenrijden van de stad onder een viaduct door moest en daar door een groep mannen met lange stokken en netten voor een groot deel werd geplunderd... jaja, men zou over het transport en de weldaden van levaard dikke boeken kunnen schrijven en de mensen hebben de hemel dank gezegd dat ze die vissen op hun bord kregen... zelfs de rijke mensen stonden met hun rantsoenzegels bij de visboer aan te schuiven.

Het kan best zijn dat de mensen vroeger niet veel anders te eten hadden en dat ze daar veel hebben over gepraat maar toch geen dikke boeken hebben over geschreven, maar die tijd is nu gelukkig voorbij en dat we onze honger alleen maar op die manier kunnen stillen, dat is ook niet meer het geval... en ik ben helemaal niet verlekkerd op dat soort arme-mensen-vis met veel te veel graten... ik zie bijgevolg niet goed in waarom we die beesten toch nog voorgeschoteld krijgen. Pladijzen of tongen of zeepaling of rog, dat is toch veel lekkerder.

Ik heb eens gelezen dat gerookte haring vroeger het verplichte gerecht was voor de vastentijd. In de 15e eeuw werden er aan het hof van de Bourgondische hertog dagelijks 750 gegeten... en naar het schijnt was Lodewijk XIV, de Zonnekoning, er verzot op. Gerookte haring is niet hetzelfde als levaard, maar ze zijn toch van dezelfde familie. Ik blijf het verwonderlijk vinden dat vorsten en adellijke lieden verzot waren op dat soort vis.

zaterdag 27 januari 1951

Emile heeft het verhaal vanavond in het café verteld.

Voor de oorlog woonden zijn oom Prosper en tante Victorine in de Gelukstraat aan de Ottogracht. Een klein huisje zonder elektriciteit... in de keuken hing er boven de tafel een gaslamp, die met een koord naar omhoog en naar beneden kon worden getrokken. Tante Victorine, niet te groot, maar zo'n vrouwmens (en Emile hield zijn handen als kolenschoppen wel een halve meter voor zijn borst), was in alles de baas thuis. Maar gierig! Dat komt misschien omdat haar voorouders Hollanders waren. Regelmatig ging ze naar de markt en kocht daar bij de visboer de kop van een kabeljauw, die ze dan kookte om alles wat eetbaar was eraf te halen. In de zomer huurden ze ieder jaar een appartementje in Heist-aan-Zee. Emile is daar een paar keer een week op vakantie geweest. Toen ze in 1938 weer eens aan zee verbleven, heeft tante Victorine haar echtgenoot op een dag met de fiets naar Gent gestuurd om bij de slager op de Vrijdagmarkt een halve kilo hoofdvlees te halen. Dat hoofdvlees was volgens haar het beste dat er in Gent te krijgen was en het kostte bovendien een halve frank minder dan het hoofdvlees bij de slager aan de kust. Heen en terug meer dan 100 km. Nog een geluk dat zijn oom Prosper gaarne met de fiets reed... een goeie fiets met een glimmende koperen carbuurlamp... maar zelfs tegen zijn zin, had hij het toch moeten doen.

zaterdag 17 februari 1951

De verkoop op afbetaling of op krediet, dat uit de Verenigde Staten is overgevaaid, heeft ook in België reeds grote uitbreiding genomen en vorig jaar zou er voor meer dan drie miljard frank op krediet zijn verkocht. Vooral auto's en meubilair.

Moeder denkt er zelfs niet aan ooit iets op krediet te kopen en zich op die manier in de schulden te steken. Eerst sparen en dan kopen... zodat niemand haar ooit kan nawijzen of kan zeggen dat ze haar schulden nog niet heeft afbetaald...

Ik weet dat niet zo goed. Als je geen geld genoeg hebt, maar je kunt op afbe-

taling vandaag toch al een auto kopen en ermee rijden... dan moet je daar toch niet mee wachten tot je de laatste frank opzij hebt gelegd. Moeder: "Nee, want dan rijd je rond in een auto die voor de helft niet van jou is. We eten hier thuis toch ook geen brood of vlees dat maar voor de helft is betaald."

zaterdag 3 maart 1951

Minstens één keer per week, soms meerdere keren, en als ik het echt te pakken heb zelfs iedere dag, ga ik naar de bibliotheek in de Ommegangstraat.

Enkele huizen voorbij café "De Vliegmaschine". Poort... grote binnenkoer met bomen... links vooraan oud gebouwtje... trapje op... de bibliotheek. Een niet zo heel grote kamer met rondom niets dan boekenkasten en -rekken. Alle boeken hebben een koft van bruin papier en op de rug staat de letter van het rek en een nummer. Het grootste gedeelte van de bibliotheek is voor ons echter volstrekt verboden terrein. Eigenlijk is er maar één kast die voor ons is bestemd: de kast met boeken voor kinderen tot 14 jaar. In die kast staan er twee soorten boeken: de stripverhalen... en die zijn vaak bijna allemaal weg, omdat iedereen Kuifje en Suske en Wiske wil lezen; al de rest zijn leesboeken voor jongens en meisjes.

Middenin de kamer, achter een grote lessenaar vol grote schrijfboeken en houten bakken met steekkaarten, zit de bibliothecaris. Het is een oude, vriendelijke man met een grijze baard... hij mankt een beetje en hij gaat met een stok. (Zijn zoon is missionaris in Zuid-Amerika geworden.) Ik denk dat hij op de Frère Orbanlaan woont want telkens hij naar de bibliotheek gaat, passeert hij ons café. In de kamer hangt een naar mijn smaak hoogst aangename geur: een mengeling van oud papier en pijpgerook. Ik heb al eens gehoord dat de man ook Frans spreekt en voortdurend gebruikt hij een eigenaardig woord dat niemand anders gebruikt: "saperlipopette". Telkens hij iemand van ons een opmerking maakt omdat we te luidruchtig zijn, of een Suske en Wiske uit elkaars handen rukken of naar de boeken voor volwassenen staan te kijken, horen we hem dat woord zeggen: "saperlipopette!". Het moet een heel christelijk mens zijn, hij gaat ook iedere zondag naar de mis, en ik denk dat hij "saperlipopette" zegt, een woord dat hij waarschijnlijk zelf heeft uitgevonden, omdat "godverdomme" een vloek is en omdat hij dat woord te gemeen en te onbetamelijk vindt om het uit te spreken.

Veel hoeft je voor de ontleende boeken niet te betalen... meestal leg ik een kwartje in het gelddoosje, ook als ik twee of drie boeken meeneem.

Op zondagmorgen houdt de man ook de bibliotheek in de Nieuwe Bosstraat open. Na de mis zal ik me daar toch eens laten inschrijven, want in een andere bibliotheek staan er waarschijnlijk ook andere boeken... en hier is er niet zoveel keuze meer. Bijna alles wat ik gaarne wou lezen, heb ik gelezen.

zondag 4 maart 1951

Vanmiddag is er een vrouw het café binnengekomen, die we nog niet eerder hebben gezien... maar die moeder heel wat gruwel en last heeft bezorgd.

Zonder een woord te zeggen is ze recht door het café en de gang naar het toilet gegaan... en toen ze na geruime tijd terugkwam, heeft ze even aan een watertje genipt... en ze was weer weg.

Moeder vond dat toch wel eigenaardig... en ze is eens gaan kijken. Vloekend op dat smerig wijf en met de armen in de lucht was ze dadelijk terug. "Je moet eens komen kijken wat die vuile teef mij gelapt heeft!"

Wij haar allemaal achterna.

Van het café tot aan het toilet hier en daar op de grond sporen van loslijvigheid... het toilet nog erger bevuild... en in de hoek op de grond een bescheten vrouwenonderbroek.

Moeder gruwde ervan... terwijl de anderen er schande over spraken en lachten tegelijk.

- Allez, Margriet, dat kan iedereen toch overkomen. Dat mens zal daar trouwens ook niet blij mee zijn, want ze moet nu met haar gat bloot terug naar huis.

- Jaja, maar ik zit met haar vuiligheid... dat wijf had toch eens haar mond kunnen opendoen en voorstellen haar stront zelf op te kuisen.

Met een stok en afgewend gezicht heeft ze de broek in enkele oude kranten gewikkeld en in de vuilnisbak gegooid... en ondertussen stond er al een emmer water met bleekwater klaar om de zichtbare sporen van het onheil weg te schuren.

donderdag 15 maart 1951

Na weer eens een hoog oplaaierende ruzie en scheldpartij, zegt moeder dat ze het samenleven met Marcel kotsbeur is en dat ze die dronkaard en vrouwenloper in de steek laat. Geen praat tegen de vaak of het zoveelste loos dreigement, maar werkelijkheid. Ze doet het! Morgen verhuizen zij en ik naar een kamer boven een café in de Vlaanderenstraat. Bakvis doet de verhuis met een steekkar. Als ik morgenavond van school terugkeer, hoef ik dan ook niet meer hierheen te komen, maar moet ik naar de Vlaanderenstraat gaan... en ze legt me uit waar het precies is. Het café staat op de hoek van de Vlaanderenstraat en de Schepenvijverstraat. Op school mag ik dat nog aan niemand vertellen.

Toen ik vanavond in bed lag, stelde ik me voor dat het de allerlaatste keer was dat ik in deze kamer slaap. Behalve die oude kaart van Europa staat of hangt hier geen enkel persoonlijk bezit en er is helemaal niets dat me aan deze ruimte bindt... mij kan het eigenlijk niet schelen in welke kamer ik vanaf morgen zal slapen.

vrijdag 16 maart 1951

Natuurlijk zat ik de hele dag met mijn gedachten bij wat er in de Sint-Lievenspoortstraat aan het gebeuren was en wat me vanavond in de Vlaanderenstraat zal te wachten staan. Ik heb met niemand over onze verhuis gesproken en na school ben ik in tegenovergestelde richting, langs de Lange Violettestraat, naar "huis" gegaan.

Toen ik vanavond, later dan gewoonlijk, in het grote bed lag, waarin moeder me straks zou komen vervoegen, voelde ik me onwennig en gelukkig tegelijk. Onwennig omwille van de nieuwe omgeving en de situatie waarin we ons bevonden, een kamer met één bed i.p.v. een huis en twee bedden, de lichten en het lawaai van de straat, de voorbijrijdende tram, de buurt waar we niemand kennen, zeker de vele hoertjes en meisjes van plezier niet die hier om de hoek in de Glazen straat, in de Belgradostraat e.a. aanpalende straten nu voor de verlichte ramen zitten om klanten te lokken; onzeker omdat we zo onverhoeds uit de Sint-Lievenspoortstraat zijn vertrokken, waar we zeker nog zullen moeten terugkeren om veel wat we achtergelaten hebben op te halen. Al mijn speelgoed staat nog in de kelder. Zou hier dichterbij misschien nog een andere school zijn?

Gelukkig omdat er eindelijk eens wat rust zou kunnen komen in ons leven. Gedaan met dat eindeloos geruzie, geroep en getier en al evenzeer met dat schijnheilige gedoe telkens als het dan toch weer een paar dagen wat beter ging; gelukkig ook omdat moeder niet voor een beluikhuisje of een andere triestige woning heeft gekozen, maar voor een mooie, grote kamer in het centrum van de stad... we tuimelen niet naar beneden maar klimmen een sport op de ladder... al weet ik nog niet wat precies de rol is van meneer Frans van beneden, die zo vriendelijk was moeder deze woning aan te bieden; gelukkig omdat hier vandaan een nieuwe wereld kan verkend en ontdekt worden - In een uitgaansbuurt moet er toch veel te beleven zijn! - zonder dat Marcel zich daar kan mee bemoeien. Dat hoop ik tenminste... maar Marcel werkt hier net om de hoek in de Stationstraat... als ik hem bijna iedere dag tegen het lijf loop, zal het moeilijk zijn om te doen alsof hij niet meer bestaat.

zaterdag 17 maart 1951

Het mooie liedje heeft niet langer dan één strofe geduurd. Slechts één keer hebben we in een ander bed geslapen. Marcel is gisteravond moeder komen opzoeken in het café... hij heeft haar met allerlei verhaaltjes en mooie beloften kunnen ompraten... en het gevolg is dat ik vanavond alweer in mijn eigen bed in de Sint-Lievenspoortstraat zal slapen. Bakvis mag opnieuw een steekkar gaan huren om alles terug te verhuizen. Belachelijk.

Ik vind het echt spijtig dat moeder zo snel van gedacht is veranderd. Na één dag, zelfs niet eens, enkel één avond, kon die nieuwe situatie haar toch niet zodanig tegensteken dat ze bereid was naar de oude, de hel waaruit ze gistermorgen is weggelopen, terug te keren. Ik heb het niet gehoord wat Marcel haar heeft wijsgemaakt en voorgelogen... maar is ze nu echt zo dom of lichtgelovig dat ze gelooft dat hij van de ene op de andere dag niet meer zal drinken, niet meer zal blijven hangen, niet meer met dienststers of andere vrouwen zal omgaan en een heilige zal worden? Ik durf er twintig kostbare punten van Artis of Historia op verdedden dat hij binnen de veertien dagen wel iets zal uithalen dat de aanleiding zal zijn tot nieuw krakeel. En zal ze dan opnieuw voor één nacht naar de Vlaanderenstraat verhuizen? Die meneer Frans zal haar zien aankomen!

Waarom neemt moeder toch altijd de verkeerde beslissingen... ik zou bijna zeggen waarom maakt ze haar leven moedwillig tot een hel? Zo'n sterke, bazige vrouw... en heel haar leven al maakt ze telkens weer de verkeerde keuze en laat ze zich door anderen leiden en misleiden. Ik begrijp daar niets van.

Vandaag begint ook de paasvakantie. Ik heb moeder te verstaan gegeven dat ik gaarne naar Belzele bij Meetje zou gaan logeren... en ze heeft gezegd dat ze zou telefoneren opdat Valère me woensdag zou komen halen. Toch iets om vol verwachting naar uit te kijken.

zondag 18 maart 1951

Iedere zondag naar de hoogmis in de Sint-Annakerk. Meestal meer tegen dan met mijn goesting. Moeder, die zich een christenmens noemt, zou het voorbeeld moeten geven, maar gaat nooit naar de kerk. "Geen tijd," zegt ze. Mijn oor, als je geen tijd voor iets kunt vrijmaken betekent dat dat je er te weinig belangstelling voor hebt, geen goesting zou juister zijn. Maar ja, ik zit in de voorbereiding op de plechtige communie... en die voorbereiding duurt twee jaar, daar valt dus niet aan te ontkomen. Zoals je de mannen die vorig jaar hun plechtige communie hebben gedaan nooit meer in de kerk ziet zitten, zullen ze mij daar vanaf volgend jaar ook niet meer terugzien. Waarom niet? Slecht voorbeeld van moeder!

De jongens en de meisjes van de lering zitten allemaal samen, links vooraan in de kerk. De strenge juffrouw, die in de namiddag godsdienstles geeft, ziet er nauwlettend op toe dat we rustig en aandachtig blijven en niet zitten te praten. Door dat wekelijks lang stilzitten en rondkijken, ken ik de decoratie van de kerk zo goed als helemaal uit het hoofd en ik weet precies welke heiligen er tussen de boogvensters achter het altaar staan afgebeeld. Van links naar rechts zijn dat: Johannes Baptist, Zacharias, Elisabeth, Anna, Maria, Joachim en Joseph. De muren van de kerk zijn trouwens helemaal beschilderd. Veel liever zit

ik naar Martha te kijken, een van de meisjes van onze groep. Als ze er eens niet is, vind ik het helemaal een verloren zondagmorgen.

Moeder geeft me altijd precies het geld mee dat ik in de schaal moet leggen: kwartjes, kluiten en halve kluiten. Eén keer heb ik het gewaagd helemaal niets in de schaal te leggen omdat ik juist 1 F had en na de mis snoep wou kopen... maar de man die het stoelgeld ophaalt, keek me zo kwaad aan, dat ik dat beter niet meer doe.

Na de mis blijven we soms een beetje rondhangen in het parkje voor de kerk, maar behalve het grote H. Hartbeeld en het borstbeeld van ene meneer Mechelynck is daar niets te zien en valt daar ook niets te beleven. Als in het najaar het parkje vol ligt met wilde kastanjes, kunnen we onze zakken vullen om met die noten achteraf figuurtjes te maken of ze als projectielen te gebruiken. Michel heeft zijn noten eens helemaal uit zijn zak laten vallen toen hij, net op het moment van de consecratie, zijn zakdoek bovenhaalde om zijn neus te snuiten. Wij dachten dat de juffrouw van godsdienst uit haar vel zou springen en hem een rammeling zou geven. Na de mis en nog eens in de namiddag heeft hij wel een flinke uitbrander gekregen en werd het ons verboden voor de mis nog noten te gaan rapen.

dinsdag 20 maart 1951

Maria, een vrouw van 76 jaar en afkomstig uit Eke, die vroeger in de stad bij rijke mensen een onberispelijke dienstmeid is geweest en als ze nuchter is schuw als een aardezoekster langs de huizen sjokt en teruggetrokken leeft, lijdt op haar oude dag wegens allerlei malheuren in haar leven aan een erge graad van drankmisbruik met vlagen van zinsverbijstering tot gevolg.

In die toestand van scherpe zenuwaanvallen is ze volkomen uitzinnig. Ze roept en tiert, bedreigt en scheldt op iedereen die in haar buurt komt, slaat haar huisraad aan diggelen en gooit alles wat onder haar handen komt op straat of naar de mensen die naderbij komen om te kijken of haar tot bedaren te brengen.

De burens hebben het er al herhaaldelijk over gehad dat ze in haar eigen belang en voor de openbare veiligheid in een gesticht zou moeten opgenomen worden... maar dat hoeft nu plotseling niet meer.

Men heeft haar vanmorgen dood op de grond in haar keukentje aangetroffen. Het licht brandde nog en ze lag met haar gezicht in een plas braaksel. Ze zag helemaal blauw. Op tafel stond een bijna lege jeneverfles.

zaterdag 24 maart 1951

Klacht van een gepensioneerd echtpaar.

"Weet je dat ik moet zien rond te komen met een pensioentje van een paar

franken minder dan 800 F per maand, meneer. Een heel klein pensioentje, omdat mijn man enkele jaren ziek is geweest.

Maar tel zelf maar eens op: 200 F huishuur, 40 F elektriciteit, 160 F brood, 200 F kolen, 80 F vis, 30 F aardappelen, 76 F melk, 12 F groenten, 60 F koffie en chicorei, 130 F ziekenbond. Met dat pensioentje komen wij dus niet rond! En dan tel ik daar nog geen glaasje bier bij of een pakje tabak of een bezoek aan de bioscoop. Dat kunnen we ons echt niet permitteren!

Gelukkig hebben we een goede huisarts. We moeten hem alleen maar juist dat bedrag betalen dat we terugkrijgen van de ziekenkas."

zondag 1 april 1951

Ik heb van moeder 20 F gekregen om naar de kermis te gaan op het Sint-Pietersplein. Tante Maria heeft me nog 10 F extra in mijn handen gestopt. Toen ik moeder vroeg of ik nog 20 F uit mijn spaarpot mocht halen, zei ze kortaf "neen". Ik moest me niet voorstellen dat ik al mijn spaargeld op de kermis kan verbrassen.

Ik zal dus heel zuinig moeten zijn om de drie uren die ik mag wegblijven met 30 F door te komen. 10 F per uur. Een waterspuitje, de paardjesmolen, de schommel, de autoscooter, het spiegelpaleis, het spookkasteel... keuze te over, maar helaas geen geld genoeg om overal binnen te gaan of op te zitten. Geen olieballen of frieten kopen en nog een paar franken overhouden om in de machientjes te stoppen. Ik moet vooral aan de verleiding kunnen weerstaan om al mijn geld al in het eerste half uur uit te geven.

Ik heb er verschillende mannen van de Sint-Lievenspoortstraat ontmoet, maar allemaal zaten we met hetzelfde probleem: het geld vliegt letterlijk uit je zakken en we hadden er te weinig om alles te doen wat we gaarne hadden willen doen. We hebben dan maar eindeloos rond de kermis gelopen en zijn veel blijven kijken naar wat anderen, die nog niet blut waren, beleefden.

dinsdag 17 april 1951

In de Brusselsepoortstraat is er een boekhandel en speelgoedwinkel, maar er is ook nog een winkeltje waar ze tweedehands boeken en tijdschriften verkopen. Vermits nieuwe boeken voor mij te duur zijn, verzamel ik sedert enige tijd Vlaamse Filmkes, Ivanov's en Kapitein Ricardo... en die afleveringen zijn daar te koop tegen 1 F 't stuk.

Zoals wel vaker gebeurt stuurde moeder me vanmiddag naar de slager over de Keizerbrug om 15 F paardenbiefstukken.

Ik heb een kleine omweg gemaakt om langs de tweedehandsboekhandel te

passeren en naar het uitstalraam te kijken... en ik heb me niet kunnen weerhouden naar binnen te gaan en een Vlaams Filmke te kopen. Ik heb het onmiddellijk onder mijn trui verborgen.

Toen ik bij de slager aan de beurt kwam, zei ik: "14 F paardenbiefstukken". Moeder zal het verschil wel niet merken... maar ik zag aan de slager zijn gezicht dat hij "14 F biefstukken" een heel ongewone bestelling vond. Ik ben er zeker van dat hij weet dat ik 1 F van het boodschappengeld achterhoud of reeds verteerd heb.

Ik moet er dus voor zorgen dat moeder de eerstkomende dagen of weken niet op het idee komt zelf boodschappen te doen... en van de slager de vraag te horen krijgt waarom ze mij om 14 F biefstukken stuurt.

donderdag 19 april 1951

Vanavond stond ik voor de deur een beetje te babbelen met Roger over school en knickers en artispunten en Vlaamse Filmkes... en na een tijdje was Bakvis er ook komen bij staan.

Opeens stonden we alle drie zwijgend en als aan de grond genageld te gapen naar een ons niet bekend oud ventje dat aan de overkant van de straat heel diep voorovergebogen voetje voor voetje voorbij sjokte... en dooernstig en tamelijk luid zei Bakvis: "Zijn hoofd zegt dat zijn gat wat later zal komen!"

Dat vonden we alle drie zo plezant dat we begonnen te lachen en zo onbedaarlijk bleven verder lachen... dat we naar binnen zijn gevluucht... als dat oud ventje eens wist dat we met zijn manier van gaan stonden te lachen, dan waren zijn hoofd en zijn gat misschien wel sneller dan we konden vermoeden de straat overgestoken om te vragen of we niet beschaamd waren een ongelukkige mens zo uit te lachen.

donderdag 3 mei 1951

Toen we vanmiddag uit de school kwamen, zagen we al van in het begin van de straat dat er ter hoogte van de Ommegangstraat iets aan de hand was. Er stond heel wat volk samengegroept en we hoorden geschreeuw en een vrouwenstem die daar hoog bovenuit krijste.

Iedereen zette het meteen op een lopen om erbij te zijn en te zien hoe erg het wel was en ik ben ook een eindje meegelopen... maar van zodra ik hoorde dat er gevochten werd, hield ik in. Zelf vecht ik nooit en vechtpartijen in het algemeen ga ik altijd uit de weg. Vechtpartijen tussen volwassenen, zo mannen als vrouwen, doen me verstijven en boezemen me schrik in. Het liefst had ik een omweg gemaakt langs de Frère-Orbanlaan om het niet te moeten zien.

Toen ik de menigte, die rond de vechtersbazen stond toe te kijken en luidop commentaar gaf, passeerde, zag ik met een zijdelingse blik dat een van hen op zijn rug en met een bloedend gezicht in de greppel lag... de andere, met een gescheurd hemd, stond te tieren dat hij die lafaard zou doodschoppen, maar werd door een man en twee vrouwen, die aan zijn armen hingen, op een veilige afstand gehouden. Naar een vrouw die tegen een huisgevel zat, keek niemand om.

Maurice, een jongen van de klas, kwam naar me toe en vertelde me opgewonden dat de man die in de greppel lag een straatventer en een ruziestoker uit Ledeberg was. In café De Vliegmaschine had hij een glas bier in het gezicht van Adhemar gegooid omdat die gezegd had dat hij alleen brol verkocht... maar toen Adhemar rechtsprong, was hij vliegensvlug naar buiten gerend. Adhemar was hem achterna gehold en hier, op de hoek van de straat, had hij hem te pakken en met een aantal rake peren op zijn muil heeft hij hem in de greppel geklopt. De vrouw van de straatventer was ondertussen ook tot hier gelopen en ze heeft het hemd van Adhemar aan flarden gescheurd, maar met een oorveeg en een flinke duw heeft hij haar van zich afgeschud... en die zit daar nu half buiten westen op haar gat tegen de gevel van Honré sterretjes te tellen.

Toen ik thuiskwam, stonden moeder en De Puppe aan de deur om te kijken naar wat er nog te zien was en daar hun mening over te geven, maar ik heb niets gezegd en ben meteen naar binnen gegaan.

vrijdag 18 mei 1951

Af en toe gebeurt het wel eens dat ik over de middag naar Gent Tax in de Stationstraat moet rijden om Marcel zijn boterhammen te brengen.

Ik heb het zonder handen rijden nog maar pas geleerd en het nog niet perfect onder de knie, maar op het fietspad van de Frère-Orbanlaan kan ik het toch al over een afstand van twee à drie bomen volhouden.

Verdorie, komt daar geen gendarm aangereden! Hij heeft het gezien! Hij heeft het inderdaad gezien dat ik zonder handen reed en met opgestoken arm beduidt hij dat ik moet stoppen.

Het ziet er verdorie geen gemakkelijke uit. Hij vraagt me hoe oud ik ben en waar ik woon en ik krijg een flinke bolwassing... en dat allereerste contact met een man van de wet, een gendarm dan nog, maakt me zo van streek dat ik sta te trillen op mijn benen... en in mijn broek plas. Ik voel het zo langs mijn been lopen. De gendarm merkt het waarschijnlijk ook, maar hij zegt daar niets over en na een laatste verwittiging mag ik verder rijden.

Toen ik het aan Marcel vertelde (mijn broek was nat en ik kon niet anders) moesten hij en zijn maats daar hartelijk om lachen... moeder daarentegen vond het helemaal niet om te lachen en een strenge straf zou ze terecht hebben gevonden.

dinsdag 22 mei 1951

Vanavond zijn moeder, De Puppe en ik naar een café in Ledeberg geweest. De Puppe moest daar iemand zien, maar omdat ze niet alleen durfde te gaan en Paul zo ver niet kan lopen, had moeder erin toegestemd met haar mee te gaan. Marcel heeft nachtdienst en ik mocht ook mee. We zouden toch niet langer dan een uurtje wegblijven.

Het heeft zelfs geen uur geduurd. De vrouw die de Puppe daar moest ontmoeten is niet komen opdagen... en al na een kwartier zei moeder dat ze geen zin had om hier langer te zitten schilderen.

Op de terugweg op de Frère-Orbanlaan zei de Puppe opeens dat ze moest pissen... dat ze zich niet kon inhouden tot thuis. Ze is de straat overgestoken, ze heeft haar rok omhoog getrokken en net zoals mannen dat plegen te doen, heeft ze tegen een boom staan plassen.

Moeder lachte en zei dat de Puppe een schaamteloos zot spook is... maar ik moest voor mij uit kijken. Van opzij heb ik het toch gezien!

Ik heb altijd gedacht dat vrouwen moesten gaan zitten om te plassen, zoals Diane en andere teven dat ook doen... maar bij mensen, bij vrouwen, gaat het dus ook rechtstaand. En toch is er iets dat niet klopt. Ik zie moeder niet tegen een boom staan plassen... en beslist niet tegen een boom op de Frère-Orbanlaan.

vrijdag 15 juni 1951

Edward heeft een brief ontvangen uit Frankrijk. Van een neef die begin mei uit Gent is vertrokken en naar Roubaix is verhuisd. Het eerste wat Edward zegt als hij de brief opent: "Maar ik heb dat een maand geleden al eens gedaan!" Er steekt namelijk een brief in die hij aan de commissaris van de derde wijk moet bezorgen.

Toen hij terug naar boven ging, heeft hij de brief op tafel laten liggen. Omdat ik zelf nooit brieven ontvang, zeker niet uit Frankrijk, was ik zo nieuwsgierig dat ik hem uit de enveloppe heb gehaald en hem gelezen heb:

Roubaix, 10 juni 1951

Mijnheer de Commissaire,

Ik den ondergetekenden François Eeckhout, woonachtig te Roubaix, Rue Ingres, Prolonge Nouveau Roubaix komt u nogmaals te vragen tot het bekomen van mijne changement de residence. Ik voeg hier in deze omslag 1,75 f belgische timbers die ik heb moeten gaan halen te Moeskroen. Dus denk ik

toch wel dat ik het zal bekomen.

In afwachting naar een gunstig antwoord bied ik u mijne groeten aan.

Gegroet

Eeckhout Frans

Mijn vroegere woonst is mijn volledig adres Baviaanstraat n° 18.

Ik heb Edward al eens horen zeggen dat er veel Vlamingen zijn die naar Frankrijk gaan wonen en werken, maar het omgekeerde gebeurt al evenzeer. Hij denkt er trouwens zelf ook aan ooit in Frankrijk te gaan wonen. Die daar, en hij schudde eens met zijn hoofd om duidelijk te maken dat hij zijn vrouw bedoelde, heeft hem dat al dikwijls gevraagd, zagezegd omdat ze dan dichter bij haar ouders en haar familie zou zijn... maar hij heeft daar zijn twijfels over want ze is thuis buitengevlogen toen ze nog geen 18 was omdat er met haar niets was aan te vangen en haar moeder is ondertussen overleden.

Als hij dat ooit doet, zal ik hem vragen of hij mij van daar een brief wil schrijven met een Franse postzegel op de enveloppe.

zaterdag 30 juni 1951

Na de prijsdeling heeft Marcel een foto genomen van moeder en mij op het fietspad van de Frère-Orbanlaan.

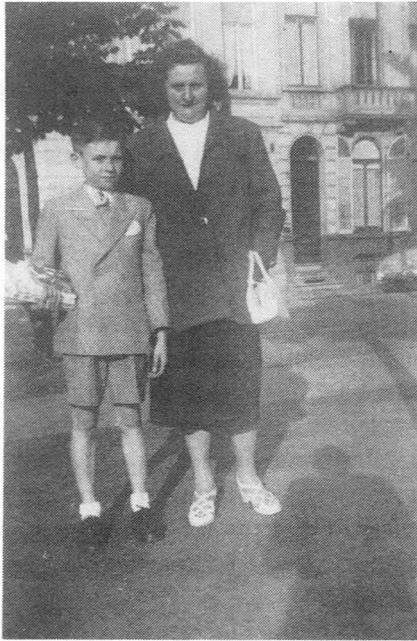
Moeder heeft haar rode jas en een wijde rok aan. Witte bloes, witte handtas en witte, tot boven haar enkels gevlochten schoenen. Ze staat enigszins tegen mij aangeleund.

Ik sta met gespreide benen en samengeknepen ogen naar de lens te kijken. Ik draag mijn zondags grijs kostuum met korte broek... de mouwen van de jas zullen heel spoedig te kort zijn. Wit hemd met das, witte pochet of "stoefkerke", witte sokken, donkerbruine schoenen. Mijn haar is kort geknipt en door moeder keurig gekamd. Mijn sproeten zijn op de foto niet te zien.

In mijn rechterhand houd ik de vier prijsboeken, die ik als eerste van de klas heb gekregen, tegen mijn zij gedrukt. We staan niet helemaal in het midden van het beeld, maar toch is het een ernstige foto. Er wordt zelfs niet geglimlacht. Omdat ik de eerste van de klas ben, is moeder fier en moest er een foto worden genomen. Een moment om te bewaren.

Het moet al laat in de namiddag zijn geweest want de bomen werpen lange schaduwen af. Ook de schaduw van Marcel staat bijna helemaal op de foto.

Er was blijkbaar geen behoefte aan een foto waar we met zijn drieën op staan

Daniël Van Ryssel en zijn moeder op de Frère-Orbanlaan, juni 1951.

en al evenmin aan een foto van Marcel samen met mij. En nochtans. Ook hij moet zeker een beetje fier zijn geweest... en vooral, hij heeft mijn verdere toekomst in grote mate bepaald.

zondag 1 juli 1951

De inrichting van de Chalet du Sud is nog niet helemaal voltooid, maar op de reeds afgewerkte rolschaatspiste aan de kant van de Okapistraat gebeurt er vanmiddag al een en ander.

Er is een demonstratie van de Belgische wereldkampioene Elvire Collin; het vertoon van allerlei nummers in solo, duo en trio; een koers van 3.000 m en een hockeywedstrijd tussen White Star Gent en een ploeg uit Antwerpen. Als je rond de piste wil staan of zitten moet je betalen en iets drinken... maar dat hebben we er niet voor over en kunnen we ons niet veroorloven. Door de haag zullen we het ook wel kunnen zien.

Het schijnt dat men er ook rolschaatsen zal kunnen huren... en binnenkort zou ik eens willen proberen of rolschaatsen gemakkelijk te leren is en of dat iets is wat ik plezant vind.

zaterdag 7 juli 1951

Als het heel warm is, geeft de kelder geen voldoening om het bier koel te houden. Een ijskast hebben we niet.

Ik word dan met de fiets, een jutezak en een touw naar de ijsfabriek in de Ossenstraat gestuurd om een blok ijs te kopen. Als er niemand is om me te helpen, sta ik vreselijk te sukkelen om dat grote, koude blok op mijn fiets vast te binden. Gelukkig word ik vandaag geholpen.

Rijden met een blok ijs op de bagagedrager gaat natuurlijk niet en op de terugweg moet ik mijn fiets voortduwen. Langs de Kasteellaan, door de Twee Bruggenstraat, de Lange Violettestraat en de Sint-Lievenspoortstraat. Bijna niet te geloven, maar dat blok ijs is nog nooit uit de zak gegleden en op straat gevallen.

Ik zie het nochtans zo voor mijn ogen gebeuren: terwijl ik de straat oversteek, valt het blok op de grond... net op dat moment komt er een tram of een auto aan. ik sta daar met mijn fiets in de hand... het blok is in brokken uit elkaar gevallen... wat moet ik doen?... om te beginnen wenen en vloeken van machteloosheid en koleire tegelijk.

Thuis heeft moeder al een waskuip klaargezet... met een hamer wordt het ijs in kleine stukken geslagen... en samen met de flesjes gaat alles in de kuip, die onder de toonbank wordt geplaatst.

Jammer dat het ijs zo vlug smelt. Zelfs met een dweil er overheen blijft er na enkele uren niets meer van over. Koud water.

vrijdag 20 juli 1951

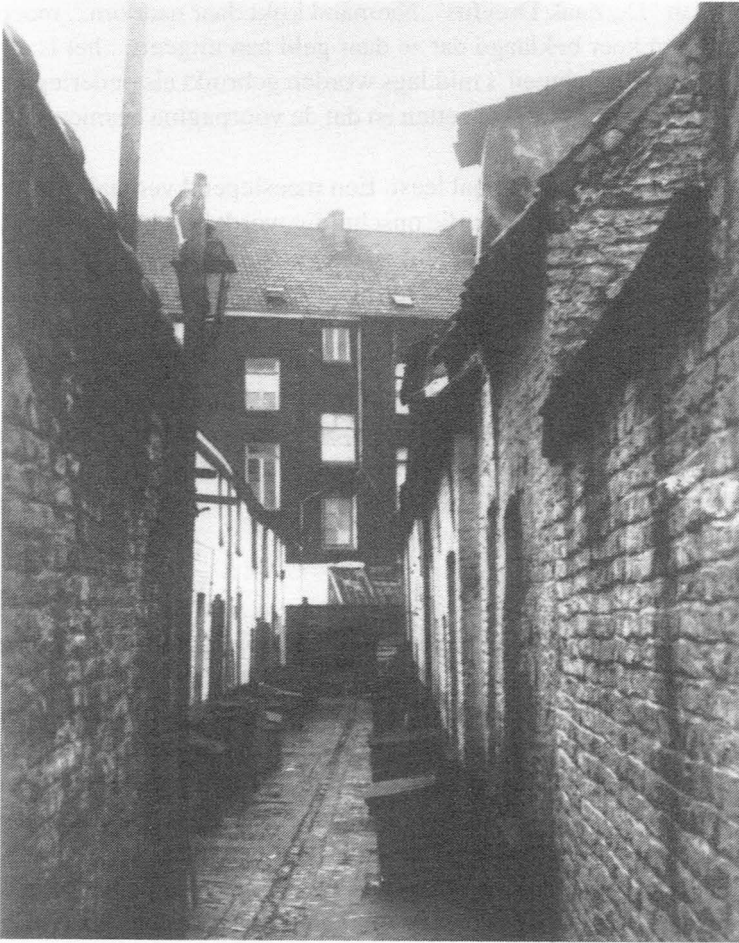
In een van de beluiken van de straat is er een meisje, een heel jong meisje van nog geen zestien jaar, dat moet trouwen met een jongen die maar een jaar ouder is dan zij. Ik ken hem niet, maar naar het schijnt is het een gemene en brutale kerel uit een groot gezin dat in Ledeberg woont. Ze hebben geen woonst en ze bezitten geen van beiden geld of meubelen. Iedereen vraagt zich af waar ze gaan intrekken en hoe ze de eindjes aan elkaar zullen knopen.

Zegt een vrouw: "Het zijn twee grote sukkelaars en dommeriken. In plaats van zich een kleine te laten maken, had ze beter nog enkele jaren met haar pop gespeeld. Bij mij is dat geen waar geweest. Ik heb tegen mijn man altijd gezegd: "Eerst een kot en dan een varken."

Toen ik dat hoorde, vroeg ik me af waar die vrouw bij haar thuis een varken kweekte... en ik heb pas begrepen wat ze bedoelde toen ik het aan moeder had verteld. Ze begon te lachen en heeft me uitgelegd dat die vrouw wou zeggen, dat ze eerst een huis wou en dan pas kinderen wou krijgen.

Waarom heeft die vrouw dan niet duidelijk gezegd: eerst een woonst en dan kinderen. Wat heeft dat varken daarmee te maken!

Het beluik naast de bakkerij Stevens in de St.-Lievenspoortstraat 102.

woensdag 25 juli 1951

Vanmorgen vroeg is cinema Movy op de hoek van de Ottergemsesteenweg en de Zwijnaardsesteenweg volledig uitgebrand.

De Movy ligt buiten mijn gewone route, maar ik ben er op een zondagnamiddag toch al eens geweest.

Nu zijn er nog maar 35 bioscopen in Gent.

zaterdag 1 september 1951

Moeder heeft in een onbezonnen ogenblik eens tegen een klant die allerlei weekbladen verkoopt gezegd dat het goed was... en sinds een paar maanden komt hier iedere week een man langs die haar twee afleveringen verkoopt van

het feuilleton "De Zaak Dreyfus". Niemand kijkt daar naar om... moeder heeft het zich al tien keer beklagd dat ze daar geld aan uitgeeft... het is al gebeurd dat de nieuwe afleveringen 's middags worden gebruikt als onderlegger om een kasserol of een pan op tafel te zetten en dat de voorpagina besmeurd is met een brede cirkel vet.

Ik ben de enige die ze helemaal leest. Een meeslepend verhaal over een ongelukkig man, een joods officier, die onschuldig wordt beschuldigd, veroordeeld, gedegradeerd en verbannen. Ik snij ze zo voorzichtig mogelijk open met het aardappelmesje en bewaar de afleveringen in een Solo-does, die in de kelder staat. Er ontbreken wel vier afleveringen, die ik niet heb kunnen redden omdat ze 's middags al besmeurd en gescheurd in de vuilnisbak lagen. Ik heb al eens voorgesteld om ze te laten inbinden tot een mooi boek, maar moeder zegt dat het te veel geld kost en de moeite niet loont. Maar een kartonnen doos kun je toch niet in een bibliotheek zetten!

vrijdag 12 oktober 1951

Jean van de sigarettenwinkel in nummer 98 is op een verrassende en zeer rare manier aan zijn einde gekomen.

Enige tijd geleden is zijn vrouw in het ziekenhuis opgenomen. Omdat Jean dacht dat ze de zware operatie niet zou overleven, dat ze daar bij manier van spreken met haar doodskist in haar armen lag, is hij op de Brusselsesteenweg alvast een echte doodskist gaan bestellen. Toen de kist werd thuisbezorgd, heeft hij ze in de woonkamer naast het dressoir laten plaatsen.

Zonder dat ze hem had verwittigd, is zijn vrouw een paar dagen geleden uit het ziekenhuis naar huis teruggekeerd... en toen hij haar opeens gezond en wel en met haar hoed op het hoofd en handtas in de hand voor zich zag staan, is Jean daar zo van geschrokken dat hij iets gekregen heeft en overleden is.

Hij is gisteren, in de doodskist die in de woonkamer stond, begraven.

zaterdag 20 oktober 1951

Tegen verkoudheden en benauwdheden in de borst heeft moeder, maar ook andere vrouwen kennen dat, een oud maar afdoend middel: een bruin papier wordt op de plaat van de stoof opgewarmd, daarna laat ze er een vetkaars op druppelen en strooit ze er muskaatnoot op, waarna het warme papier op de borst wordt gelegd. Er zijn heel wat mensen die gelijkaardige vette papieren aan het stuur van hun fiets vastmaken om in de winter hun handen tegen de kou te beschermen.

Maar moeder kent nog een andere manier en dat middeltje is ze nu aan het

klaarmaken: een rammenas schillen... in een diep bord in fijne plakjes snijden... royaal bestrooien met bruine suiker... afdekken en minstens een nacht laten trekken. Het sap is niet echt een lekkernij, maar het helpt. Ik eet liever rauwe rammenas waarop een beetje zout is gestrooid.

zondag 23 december 1951

Vanmiddag heb ik in de Century een mooie film gezien, "De dief van Tanger". Tony Curtis en Piper Laurie waren de held en de heldin. Behalve die filmactrice heb ik nog nooit gehoord van een vrouw die Pieper heet. En nog vreemder: ik heb eens gelezen dat ze graag bloemen eet, bij voorkeur bloemen uit Honolulu. Is het al zeer eigenaardig van bloemen i.p.v. boterhammen te eten, als je Pieper heet kun je je moeilijk tevredenstellen met paardebloemen uit de wei. Zou dat mens wel helemaal normaal zijn? Maar Tony Curtis, dat is een straffe gast. Ik heb eens horen vertellen dat alle meisjes verliefd op hem zijn. Eerst was ik van plan om naar "Alice in Wonderland" in de Capitole te gaan, maar daar stond tot op straat zoveel volk aan te schuiven, dat ik het Wilsonplein ben overgestoken om naar de Century te gaan. Ik heb het me niet beklagd.

woensdag 26 december 1951

Het werk van vader heeft vorige week zaterdag een sinterklaasfeest georganiseerd in de schouwburg Minard. Ik heb twee mooie geschenken gekregen: een doos met een trein met veer en het woordenboek Nederlands-Frans en Frans-Nederlands van Vercoullie.

Het woordenboek zal ik na de kerstvakantie eens meenemen naar school om het te tonen aan de meester. Het mooiste en dikste boek dat ik ooit in handen heb gehad en dat ik mijn bezit mag noemen. In het uitstalraam van een boekwinkel in de Lange Violettestraat heb ik het ook zien staan: het kost 150 F. Een woordenboek is natuurlijk geen leesboek... en ik ken nog zo goed als geen enkel woord Frans. Een boek dat me later goed van pas zal komen, wordt me hier van alle kanten gezegd.

Het treintje met veer stelt niet veel voor, zegt Marcel: een locomotief, een tender, twee wagons en enkele gebogen spoorstaven... daar kun je inderdaad niet veel mee aanvangen.

Hij geeft me geld en ik moet per fiets naar de Grand Bazar om een kruispunt en een aantal rechte spoorstaven te kopen. Hij wil op de grond in de keuken een grote acht vormen. Als ik terugkom, blijken er nog zowel rechte als gebogen staven te kort te zijn om die acht volledig te maken. Terug naar de Grand Bazar. Nog staven te kort... nog eens terug... en nog eens.

Vier keer ben ik vanmiddag naar de Grand Bazar moeten rijden... maar uiteindelijk kon de grote acht volledig worden gevormd. Bovendien heeft hij me ook geld gegeven om nog een tweede trein en een aantal wagons te kopen. Eén treintje op zo'n groot net... dat loont de moeite niet.

Toen alles klaar was, hebben we de treinen nog een paar keren laten rondrijden... en Diane moeten wegjagen die in de weg kwam lopen... maar toen had Marcel er geen zin meer in en was hij moe van uren op zijn knieën te zitten... en bovendien was het etenstijd en zei moeder dat ik alles moest opruimen.

Een gelukkiger namiddag heb ik nog maar zelden meegemaakt.

En aan die gelukkige dagen komt voorlopig nog geen einde. Valère, die iedere woensdag met Peet naar de vismarkt rijdt, is vanmorgen langs geweest en hij heeft beloofd dat hij me morgen of overmorgen zal komen halen en dat ik dan tot nieuwjaarsdag in Belzele mag blijven.

Daniël VAN RYSSEL
(t vervolgt)

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 289

Op 31 januari 1903 stelde Alfons Van Werveke in de rubriek "Schilderijen - Oudheidkundig Museum, n° 1899 - XVIIIe eeuw (1755)" in het Vlaams een fiche op over

Karel van Lotharingen schiet den Koningsvogel van het Sint-Jorisgilde af

Den 10 September 1752 deed Z. K. H. de Hertog Karel van Lotharingen "sijne Konincklijke Inkomste om te schieten met den Staelen Boge, met de Confraters (van het Sint-Jorisgilde) naer eenen Vogel van Eere" (1). Den volgenden dag greep de koningsschieting op den Kouter plaats en hertog Karel had de kans den vogel te doen vallen, zoodat het Sint-Jorisgilde nu den landvoogd tot koning had.

De broeders besloten dit heuglijk feit te vereeuwigen door het bestellen van een schets en een schilderij, die het voorstelden. In de rekening van het gilde lezen wij dan ook (2): "Item Betaelt aen den schilder sieur Marissal... over het maecken van een schilderije van de gaeijschietinghe van den prince per quittantie £ 4-13-4. - Item betaelt aen sieur Pieter Van Reijsschoot (3)... ter Rekeninghe van de schilderije bij hem ghemaectt verbeeldende de gaeijschietinghe wanneer sijne Conincklijke hoogheijt Coninck van desen gilde is ghe-

worden per drij quittantien doende jn courant £ 126-6-8." De schets is thans in de Bibliotheek van de Hoogeschool bewaard onder n° 115; zij meet 1,44 m x 0,97 m. en is niet onderteekend. De schilderij, waarvan wij hier in lichtdruk het deel geven, dat den hertog en de gildebroeders voorstelt, vindt men in het Museum van Oudheden; hare afmetingen zijn: 3,20 m. lengte op 2,215 m. hoogte; zij draagt geen handteekening.

Het tafereel en de schets geven te zien: op den achtergrond, links, het wachthuis van den Kouter (4); te midden, de oude post, het huis van het Sint-Sebastiaansgilde; rechts, het *Opera*; - op het tweede plan, rechts, tegen de huizen naar de Zonnestraat toe, een getimmerd overdekt verhoog, waarop plaats namen, achter den hertog, de dames van den stoet, welke Karel van de Sint-Pietersabdij naar den Kouter vergezelde; verder toeschouwers en Oostenrijksche soldaten; in het midden de trompetters en den cimbaalspeler van de stad te paard; links, een deel van den stoet, waarin men o.a. de Maagd van Gent in haar tuin ziet, getrokken door twee leeuwen, en den zot van het gilde; - op den voorgrond, in het midden, de gaapers, waarrond de eed van het Sint-Jorisgilde in rood plechtgewaad met twee banieren geschaard staat; gansch al voren hertog Karel, in het grijs gekleed, wien de deken den kruisboog aanbiedt, in nr. 288 van het *Inventaire* beschreven; langs den linker kant komt Jonkvrouw della Faille (5) aangereden, om aan den hertog den bout te overhandigen (6). De schilderij van Pieter Van Reysschoot werd den 4 November met groote plechtigheid in het gildehuis geplaatst; te dier gelegenheid had een *bal gratis* plaats (2).

(1) Bibliotheek van de Hoogeschool: *Sint-Jorisgilde. Resolutieboek beginnende met het jaar 1734*, f° 116bis. - (2) Staatsarchief te Gent, *Varia D*, n° 1149. *Rekening van het Sint-Jorisgilde van Kerstavond 1752 tot 12 Mei 1757. Uitgaven.* - (3) Bijgenaamd: den Engelschman. - (4) Zie *Inventaire archéologique*, n° 50. - (5) Medegedeeld door Jo^r Ferd. van der Haeghen. - (6) Zie de beschrijving in: *Solemnele blijdschap en korte beschrijving der... vreugde-bedryven verricht door het... Hoofd Gilde van... St. Jooris... Het eerste den 12 Juny 1752... Het tweede den 10. en 11. September 1752... Tot Ghendt, by de Weduwe Petrus de Goesin en Soon.*

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

DE KERK EN HET KLOOSTER SINT-BARBARA (NU SINT-BARBARACOLLEGE) - JEZUIETEN - SAVAANSTRAAT

De geschiedenis van het Sint-Barbaracollege, met de daaraan verbonden kerk, is een vrij complex geheel die we voor een goed begrip in twee delen moeten opsplitsen: enerzijds de Jezuieten, als bestuurders van het Sint-Barbaracollege, en anderzijds de stichting in de Savaanstraat.

De Jezuieten

De eerste maal dat er Jezuieten naar Gent kwamen was in 1567. Met de toestemming van de abt van Sint-Pieters mochten ze toen prediken in de Sint-Baafskerk.

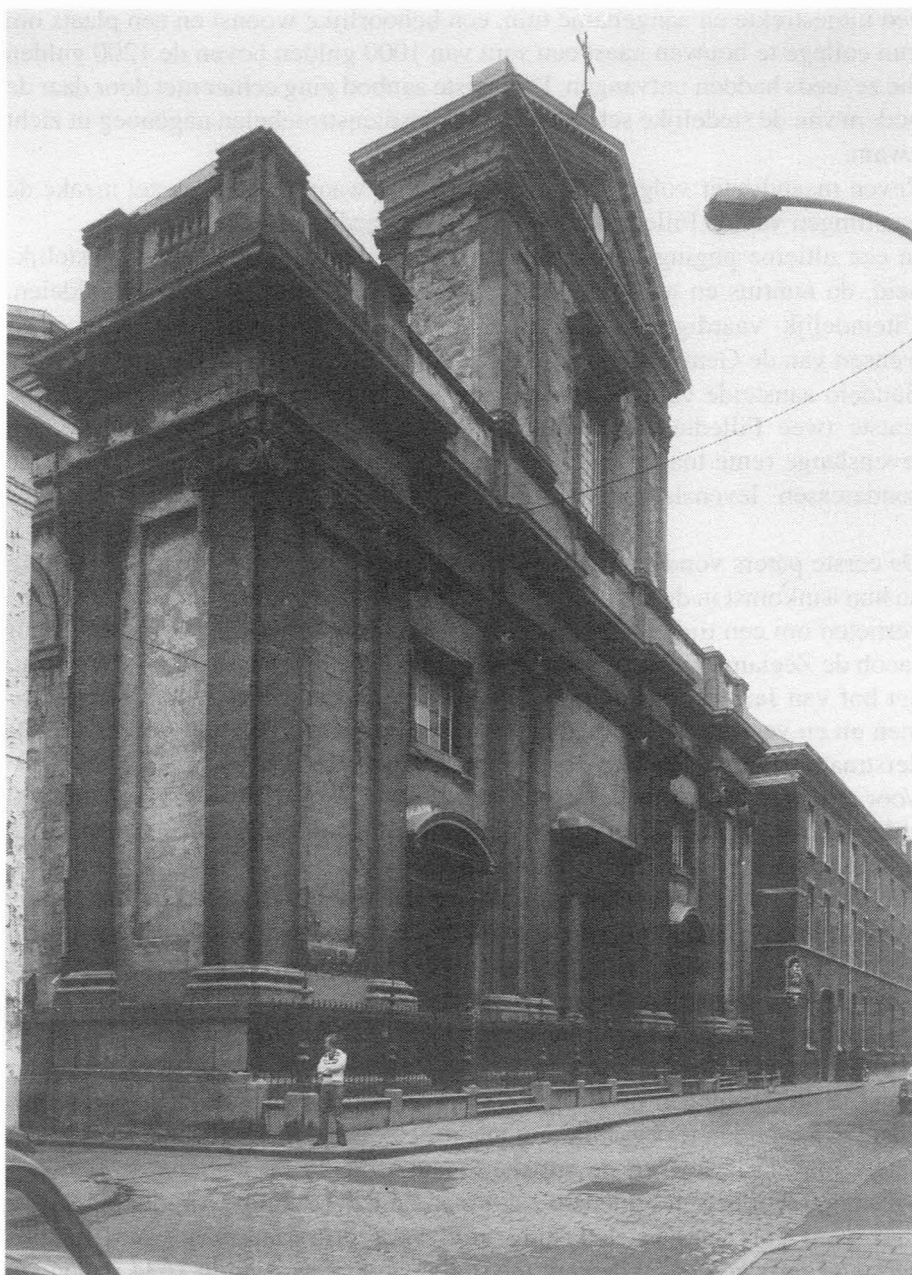
De orde, gesticht door Ignatius van Loyola, was in 1540 erkend geworden door Paus Paulus III. Hun aanvaarding in de Nederlanden gebeurde bij de vorstelijke brieven van 20 april 1556.

Na de val van de Gentse Calvinistische dictatuur vatten de schepen van Gent het plan op een college op te richten. Hiervoor zouden ze een beroep doen op de Jezuieten.

Het eerste verzoek van de schepenen aan de Jezuieten om naar Gent te komen en hier een college te stichten dateert van 1584. Net in dat jaar had de orde van Filips II de toelating gekregen om goederen in zijn rijk te verwerven. Niettegenstaande er op het verzoek niet werd ingegaan vestigden er zich dat jaar enkele paters tijdelijk te Gent onder de leiding van Philip Arents.

Op 5 december 1585 richtte het magistraat een tweede verzoekschrift aan de Jezuieten en stelde hen voor alle goederen en renten te schenken die toebehoorden aan het Filledieusenklooster dat op dat ogenblik nog slechts bestond uit twee zusters.

Een nieuwe smeekbede aan de generaal van de orde dateert van 5 maart 1586. Toen beloofde het magistraat van de stad aan de Jezuieten een goede bidplaats,

De Sint-Barbarakerk in de Savaanstraat.

een uitgestrekte en aangename tuin, een behoorlijke woonst en een plaats om hun college te bouwen naast een som van 1000 gulden boven de 1200 gulden die ze reeds hadden ontvangen. Dit laatste aanbod ging echter niet door daar de bodem van de stedelijke schatkist na de godsdiensttroebelen nagenoeg in zicht kwam.

Zeven maand later volgde een nieuwe poging waarbij het voorstel inzake de bezittingen van de Filledieusen terug werd opgediept.

In een ultieme poging verzochten de stadsbestuurders de Gentse geestelijkheid, de nuntius en ten slotte ook Paus Sixtus V in de zaak te bemiddelen. Uiteindelijk vaardigde de paus op 5 augustus 1589 een bul uit waardoor de wensen van de Gentse schepenen gewettigd werden en waarbij hij de abt van Baudelo aanstelde voor de uitvoering ervan. Ten gevolge hiervan werden de laatste twee Filledieusen "onteigend" en kregen ze als tegenprestatie een levenslange rente toegekend. Daarnaast genoten vier zogenaamde "bekeerde zondaressen" levenslang onderhoud.

De eerste paters vonden onderdak in de Gentse Sint-Pietersabdij. Reeds vlug na hun aankomst in de stad wezen de schepenen hen een huis aan dat ze daarna verlieten om een tijdje te verblijven in het huis van hun Gentse medebroeder Jacob de Zeelander. Daar bleven ze tot ze op 26 april 1591, in de Volderstraat, het hof van Jan van Hembyze aankochten. Later breidden ze hun eigendommen uit en verwierven ze alle percelen gelegen tussen de Paddestraat, de Volderstraat, de Korte Meer en de huidige Universiteitstraat.

Voor de aankoop van het Hof van Hembyze verleenden de schepenen 1000 gulden aan de Jezuieten en een krediet van 1600 gulden om het gebouw aan te passen aan zijn nieuwe bestemming.

Toch zouden de schepenen nogmaals een smeekschrift moeten richten aan de Jezuieten (op 25 mei 1591) en hen de belofte doen jaarlijks een steungeld van 1200 gulden te geven (22 november 1591) vooraleer op 14 maart 1592 het college werd geopend.

Op de plaats waar nu de Aula van de Gentse Rijksuniversiteit verrijst, bouwden tussen 1606 en 1619 de Jezuieten hun kerk naar de plannen van broeder Hendrik de Hoeimaker uit Brugge. Daarvoor stelden de schepenen hen wekelijks vijftig gulden ter beschikking maar toen de last te zwaar werd konden de paters met de steun van de aartshertogen Albrecht en Isabella de stad een belasting laten heffen op iedere zak graan en iedere stoop wijn die binnen de stad werd gebracht. De belasting gold voor drie jaar maar werd telkens verlengd zelfs nog nadat de kerk reeds afgewerkt was. Nog in 1634 verlengde men de belasting, die in de volksmond het "Patersrecht" werd genoemd, voor een termijn van zes jaar.

De kerk werd toegewijd aan Sint Lieven, patroonheilige van de Stad Gent. Ze had een lengte van 171 voet en een breedte van 74 voet. Het was de laatste gotische kerk die de Jezuieten in België bouwden.

Het witmarmeren beeld van Sint Lieven van Laurent Delvaux in de zuidertranseptarm van de Sint-Michielskerk is afkomstig uit deze kerk.

In de nacht van 1 januari 1679 vernielde een brand de spits van de toren en ging het dak van het college in de vlammen op.

De orde van de Jezuiten werd door Paus Clemens XIV in 1773 opgeheven en hun bezittingen overgemaakt aan de Oostenrijkers. De kerk van de Gentse Jezuiten schonk Jozef II in april 1784 aan de kanunniken van Sint-Veerle die op hun beurt door de Fransen werden uitgedreven op 12 januari 1798. Ondertussen had de Raad van Vlaanderen zich in de gewezen kloostergebouwen geïnstalleerd. Carolus Goos, heer van Gijzegem, kocht in 1786 het in 1623 door Antoon Triest geschonken altaar, dat zich nu nog in de Sint-Martinuskerk van Gijzegem bevindt.

De openbare verkoping van de kerk op last van de Franse bezetter vond plaats op 1 november 1798 en reeds op 23 november daarna werd begonnen met de afbraak. De toren liet men echter staan. Op 13 oktober 1801 liet men hem omvervallen door er een vuur onder aan te leggen.

Het duurde nog tot 1814 vooraleer de Orde van de Jezuiten door Paus Pius VII terug werd toegelaten. Maar te Gent moesten ze, vooral onder druk van de protestantse Koning Willem I, nog wachten tot 1830 om terug hun intrede te doen. De paters kochten in de Savaanstraat het gewezen Sint-Barbaraklooster om er hun college in onder te brengen. In 1833 volgde de aankoop van de voormalige abdij van Oost-Eeklo op de hoek van de Oude Houtlei en de (toenmalige) Bestormstraat. Daar bouwden ze een nieuwe kerk die ingewijd werd op 13 januari 1844. Na er meer dan honderd jaar verbleven te hebben stonden ze de kerk af aan het Hoger Sint-Lucasinstituut en sloten ze definitief hun "Residentie".

De stichting in de Savaanstraat

Op een perceel gelegen tussen de Savaanstraat en de Ketelvest, stichtte in 1423 Joris Vrancx, langs het toenmalige Jeruzalemsteegje, een godshuis van de "Zusters van het Gemene Leven". Deze zusters die geen kloosterregel hadden en geen geloften aflegden, leefden van de opbrengst van hun handenarbeid zoals spinnen en weven. Het hoofdgebouw verhief zich langs de kant van de Ketelvest, maar lagere gebouwen - in de vorm van een vierkant - reikten tot aan de Savaanstraat. Langs de oostzijde bevond zich een boomgaard die eindigde bij een klein gebouw aan de Ketelvest, de zogenaamde "Paterie".

In 1454 werd het godshuis, met de goedkeuring van de abt van de Sint-Pietersabdij, door de bisschop van Doornik omgevormd tot een klooster van reguliere kanunnikessen van Sint Augustinus.

Na de oprichting van het bisdom Gent en doordat een zeker verval van de kloostertucht was opgetreden, waren het vooral de bisschoppen Triest en de

Hornes die aan het Augustinessenklooster nieuwe en strengere normen oplegden.

Onder Jozef II werd het klooster op 17 maart 1783 opgeheven doch onder Keizer Leopold II, in 1790, terug hersteld om dan in 1796 door de Fransen afgeschafte te worden.

In 1803 liet de laatste overste, Scholastica Bataille, de gebouwen over aan het bisdom, die er tussen 1813 en 1833 - met onderbreking - een college en een klein seminarie inrichtte.

In 1833 besloot Mgr. Vandevelde, bisschop van Gent, het college in handen te geven van de Jezuïeten. Reeds in 1840 lieten deze een patersgebouw optrekken langsheen de Savaanstraat, ten oosten van de vroegere openbare kloosterkapel. Twee jaar later volgde de bouw van een nieuw schoolgebouw langsheen de Ketelvest met daarin onder andere een grote feestzaal, een kapel op de eerste verdieping en een slaapzaal op de tweede verdieping.

Het grootste werk moest echter nog beginnen. Dit werd het levenswerk van pater Prosper Coppens, rector van het Sint-Barbaracollege tussen 1848 en 1864 en daarna econoom tot 1870 - het jaar van zijn overlijden. Niet alleen liet hij het patersgebouw met een tweede verdieping en een zoldering verhogen, hij liet ook die vleugel met het schoolgebouw aan de Ketelvest verbinden door het optrekken van twee dwarsgebouwen. Bovendien werkte hij samen met architect Frans Steyaert jr. de plannen uit voor de bouw van een kerk. Volgens die plannen moest het een prachtige barokkerk worden die zich zou uitstrekken op het terrein van het vroegere zusterklooster tussen de Ketelvest en de Savaanstraat. Daartoe zou de loop van het Jeruzalemsteegje meer naar het westen toe moeten verplaatst worden. Met de goedkeuring en deels met de steun van de Stad Gent kochten de paters het huis van aannemer Hosten en de aanpalende terreinen aan. Zo ontstond een bredere straat die men van dan af de Sint-Barbarastraat zou noemen.

Wanneer men precies met de afbraak van het oude klooster begon is nu niet meer uit te maken. Vast staat dat de eerste steen voor de nieuwe kerk door de pauselijke nuntius werd gelegd op 24 mei 1855. Op 6 oktober 1858 kon men de kerk openstellen voor de gelovigen niettegenstaande het gebouw op verre na niet af was. De muren waren toen nog niet voorzien van bepleistering en de vloeren waren slechts voorlopig aangebracht. Voor de meubilering deed men vermoedelijk een beroep op de altaren, de biechtstoelen en het orgel uit de oude kloosterkapel. Pas dan brak men de oude kapel af om plaats te maken voor het dwarsgebouw dat samen met de kerk nog moest afgewerkt worden. Om de benarde financiële toestand van het college zelf niet nog meer te belasten had Prosper Coppens beslist dat de kerk moest gebouwd worden enkel met de hulp van giften. Stroomden deze in het begin overvloedig van alle

De Sint-Barbarakerk. Interieur.

kanten toe, na verloop van tijd verminderde de belangstelling. Het duurde dan ook een halve eeuw vooraleer de nieuwe kerk, toegewijd aan "De Geboorte van de Heer", volledig afgewerkt was. Toch werden een aantal bouwsels en versieringen niet uitgevoerd zoals de twee slanke torens aan de beide hoeken van de gevel, de halfverheven beeldhouwwerken aan de gevel en de koepel die vervangen werd door een platte bedaking. Dit alles kan niet verhinderen dat het interieur van de kerk tot de mooiste neo-barokrealisaties van Gent mag gerekend worden.

Bij het binnenkomen van de kerk valt vooral het hoofdaltaar op met zijn door acht zuilen gedragen altaarstuk dat zich bijna tot tegen het plafond verheft. Dit plafond was nog tot 1962 versierd met een muurschilderij uit het begin van deze eeuw die de triomferende Christus naast de aartsengel Michaël, die met zijn zwaard de neervallende Satan bestrijdt, voorstelde. Bij de opfrissing van de kerk overschilderde men deze schildering samen met de muurschilderijen in de zes zijkapellen die pas in 1911-1912 aangebracht waren.

Het centrale deel van het hoofdaltaar bevatte vroeger een schilderij die de geboorte van Christus voorstelde. Het was een werk van de in 1823 geboren Hasseltse schilder Godfried Guffens. In 1956 moest het schilderij plaats maken voor het grote marmeren beeld van O.L. Vrouw van Vlaanderen, afkomstig uit de vroegere kerk van de Jezuïetenresidentie in de Bestormstraat (nu Posteernestraat). Het is een werk van de Antwerpse beeldhouwer J.B. De Kuyper.

Het hoogkoor is daarnaast verrijkt met twee halfverheven beeldhouwwerken, rechts en links van het hoofdaltaar, die respectievelijk "Het offer van Abraham" en "David in de Tempel" voorstellen. Het zijn werken van de Leuvense beeldhouwer F. Vermeylen.

Onder de twee vooruitspringende balkons bevinden zich twee borstbeelden: rechts dat van de H. Ignatius en links dat van de H. Franciscus Xaverius. De beelden van de vier Evangelisten zijn mogelijks het werk van Mathias Zens. De twee zijaltaren vooraan zijn toegewijd aan de H. Barbara en de H. Aloysius van Gonzaga. Hiervoor maakte beeldhouwer F. Vermeylen de halfverheven achtergrond. Van deze laatste is ook de Piëta, uit 1865, die midden het grote zijaltaar, toegewijd aan "De goede dood" prijkt.

Het grote zijaltaar rechts is toegewijd aan de H. Ignatius van Loyola. Het zou door pater Prosper Coppens zelf zijn ontworpen en is uitgevoerd door het atelier van Mathias Zens. Het valt op door de vele beelden die de heiligen van de Sociëteit van Jezus voorstellen. Onderaan het altaar: de weergave van "Ignatius met zijn eerste gezellen in de crypte van Saint-Denis te Parijs".

Eveneens vervaardigd in het atelier Zens zijn de meeste biechtstoelen voorzien van mooie medaillons, de volledig in marmer uitgevoerde communiebank met verguld-koperen versieringen en de biechtstoel met marmeren medaillons. Onder de preekstoel: een Madonna met het kind Jezus omringd door Sint-Aloysius van Gonzaga, Stanislas Kontha en Sint-Jan Berchmans, de drie jeugdheiligen van de Sociëteit van Jezus.

Sint-Barbarakerk. Preekstoel.

"Solleget" was de gekende volkskundige Kennis
"werd in 1453 tijdens de Gemeente conferentie door de Bisschop van Bourgoigne
en de Heer van Estampes verworven", zo zegt Sabatini.
In het boekje "Het boekje van Zuid-Vlaanderen" lezen we nog: "Tien minuten
vender de vermaantekapel van O. L. V. Van Kerselaer waaraan in de bloeien
de meimand dazenden bebovander, doch ook kermisscheffers, mokken.

Het orgel, uit 1886, is van de hand van de bekende Geeraardsbergse orgelbouwer Charles Anneessens.

BIBLIOGRAFIE

- De Potter Frans: Gent van de oudste tijd tot heden, Gent - 1882-1901, deel 4, p. 168-191.
- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het Cultuurbezit in België - Architectuur - deel 4 nb - zw, p. 379 e.v.
- Van Werveke Alfons: Posternestraat en niet Bestormstraat, in Ghendtsche Tydinghen 1992, nr. 1, p. 47-48.
- Kluyskens Pierre: 400 jaar geleden werd het Jezufetencollege in Gent plechtig geopend, in Ghendtsche Tydinghen 1992, nr. 2, p. 77-89.

David MAES
(t vervolgt)

"DEN EHWE MORT BIJ TSIN TSAOCOB EN 'T BEVERHOUTPLEIN" (vervolg en slot)

Laten we echter terugkeren naar Sint Jacobs. In een variaatje, dat me twintig frank kostte, vond ik op een dag een klein dun boekje "Een hoekje van Zuid-Vlaanderen" (14). Daarin is er o.m. sprake van Oudenaarde: "Een Oudenaardsch tapijtwever, Jan Gobeels genoemd, vestigde zich te Parijs en gaf zijn naam aan de befaamde Gobelins; Hendrik IV haalde uit Oudenaarde werklieden, die de tapijtnijverheid naar Frankrijk overbrachten".

Ook Leupegem en Kerselaar komen erin aan bod: "Een der geliefkoosde uitstappen der Oudenardisten is de wandeling naar Leupegem waar liefhebbers van een lekker brokje in de oude gekende "STER" goed kunnen bediend worden. Versterkt, door een glas Oudenaarsch bier verfrischt, kan men dan gerust den Edelare-berg langs den steenweg van Geeraardsbergen beklimmen. De top ervan bereikt 85 meter." Zo'n hoogte valt natuurlijk niet te onderschatten...

"Het is klaar weder, Noord-Oostwaarts bemerkt men aan de gezichtseinder op ruim vijf uren afstand, de torens van Gent..."

"Sottegem" waar de gekende volkskundige Renaat Van der Linden woont, "werd in 1452 tijdens de Gemeente-oorlogen door de Bastaard van Bourgondië en de Heer van Estampes verwoest", zo zegt Sanderus.

In het boekje "Een hoekje van Zuid-Vlaanderen" lezen we nog: "Tien minuten verder de vermaarde kapel van O.L.V. Van Kerselaer, waarheen in de bloeiende meimaand duizenden bedevaarders, doch ook kermisliefhebbers trokken.

Een paar strofen van een lief gedicht mijns vriend Richard de Marcelle, geven goed een indruk weder welke men daar in de novenen dagen opdoet":

"Plechtig ruischen de orgeltonen
Zangen galmen schoon en hel
Geurig stijgen wierookgalmen
In de Kerselaar-kapel"

Vermits ik nogal wat Mariabeelden en prentjes, die O.L.Vr. voorstellen, verzameld, interesseerde mij dat stukje over O.L.Vr. van Kerselaer ten zeerste.

Verder lees ik nog:

"En buiten op het plein, vóór het Kerkje, daar schreeuwen duizenden stemmen:
Uit heel de kramerij

Koopt peperkoek, Koopt peperkoek

Nen "Kersenkrans", Komt bij"

Ziezo, we zijn bij de peperkoek aangeland. Over de "lekkerkoeke" of "lekkerkoeke", zoals men in Gent zegt, zullen we het straks uitvoerig hebben.

Maar even dit nog. Men verkoopt op de Oude Markt zelfs gewijde voorwerpen. Is dat geen Simonie? In een kraam heb ik ook een kazuifel, een stola en zelfs een soutane gevonden. Ik heb er zelfs een stuk van een Communiebank zien staan. Ik heb twee mooie eiken bidstoelen kunnen bemachtigen. Boven een ervan hangt een zeer mooie reproductie van de gekruisigde Christus van Albert Servaes (1919) in houtskool, een aangrijpend werk, dat op expressieve wijze het lijden weergeeft. Telkens ik het zie denk ik aan de Kruisweg van Alb. Servaes in de Abdij van Orval.

Was het niet voor die tekening staande dat Richard Minne eens zegde: "O, goedertierenheid, die nog een galg en drie spijkers vond voor mijnen balg."

We legden ook de hand op een vijftiental nummers van de "JOURNAL DES FLANDRES", Juni-Juli 1831, gedrukt te Gent, Imprimerie d'Edm. Beaucarne, daarna R. Lippens Imprimerie, rue Près St. Bavon n° 16". (15)

Er wordt daarin verslag uitgebracht over de zittingen van het Nationaal Congres. Het blad bevat interessante gegevens over de toestand in Gent en in andere steden. Er wordt melding gemaakt van incidenten die zich op 13 juni 1831 voordeden te Gent tussen Patriotten en Orangisten, waarbij de politie, onmachtig, beroep moest doen op de gewapende macht.

In het nr. 168 van de "JOURNAL DES FLANDRES" staat op blz. 4 volgende aankondiging: "Door het Ministerie van den Notaris CORNELIUS EVIT, ter verblyfplaats der Stad Aelst; Noord Wyk, zal er openbaerlyk verkocht worden: Eersten Koop, Eenen schoonen STEENEN OLIE WINDMOLEN, hebbende twee geterraste Oliemputten, alle zyne noodige Gereedschappen, met den Grond daeraen, zoo alle zulks gestaen en gelegen is te Aelst, buyten de Nieuwstraat of Ghendschepoort, gehuchte Siesegem.

Tweeden Koop: Een WOONHUYS, gestaen en gelegen tegen gezeyden Wind-

molen, met den Grond daer aen, palende oost en west Judocus Hendrickx, zuyd den weg naar Meire en Erpe, noord den voorgaenden koop. Alle gebruykt door den eygenaer Judocus Hendrickx, olieslager".

Maar iets anders. Op zekere dag vond ik zeer toevallig op de bodem van een grote kartonnen doos, een klein blauw boekje getiteld: "Recueil de Chansons populaires" door een zekere J. Bertrand (16). Het bevat zesenvijftig liederen, geschreven in het dialect van CHARLEROI "Aux 100.000 Chansons E.V. Pasque, éditeur, 3-5 (Passage de la Bourse Charleroi)", Prijs 2,75 Fr. (Fig. 7) (Fig. 8) (Fig. 9).

Deze "Recueil" interesseert ons omdat een van de liedjes betrekking heeft op een peperkoekhandelaar: een zekere PITRE VAN DEVÉ.

De toevoeging van "Boer in Coup" geeft duidelijk te kennen dat die Van Devé de reputatie genoot van iemand die graag een glazeke dronk. Met "Pitre wordt hier zeker "Pieter" bedoeld. Het Franse "pître" betekent in het Nederlands: "hansworst", "paljas" maar dat wordt, zoals men ziet, anders geschreven.

De vraag is echter: wie is die "Pitre van Devé"? Hij was een handelaar in peperkoek. Verder is hij ons niet bekend. Ik informeerde bij de grote specialist terzake Renaat Van der Linden maar die wist het evenmin. Het was in elk geval een Gentse handelaar, die naar Charleroi trok om zijn waar aan de man te brengen en er reclame voor maakte.

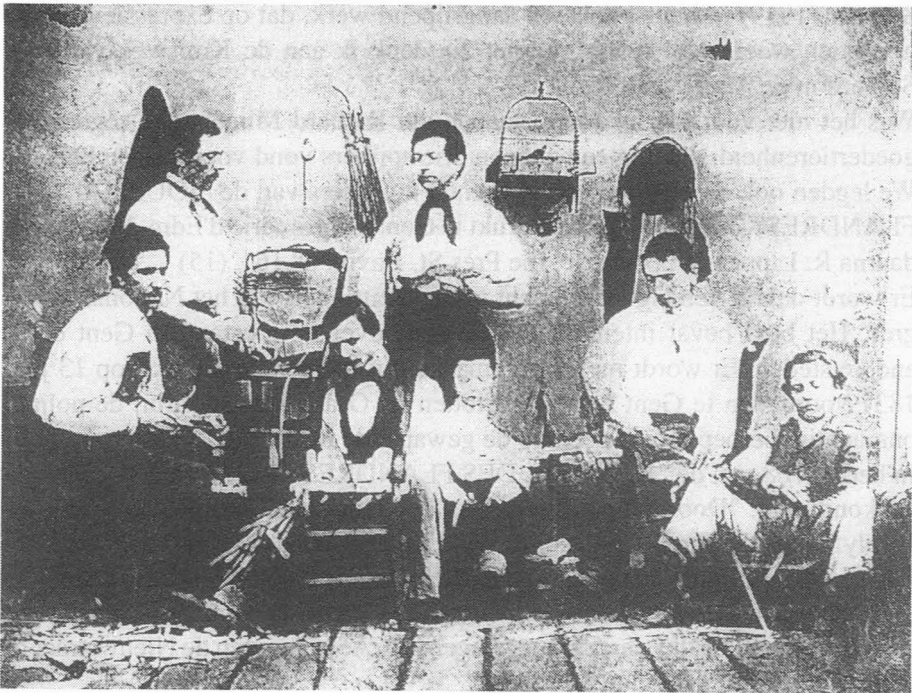

Fig. 7. Jacques Bertrand - groepsfoto.

JACQUES BERTRAND

Né à Charleroi le 18 Novembre 1817
y décédé le 30 Juillet 1884
Précurseur de la littérature wallonne.
auteur d'innombrables chansons, dont
« El quézène au Mambourg »
« El ducasse du Bos »
« Sintéz come ém' cœur bat »
« Skeûjèz i' feu, Zabèle »
etc..., etc...

La plaque ci-contre, offerte par
l'A. L. W. C., a été apposée sur la
façade de sa maison natale, rue G.
Nalinnes, et inaugurée le 15 juin 1924.

Pays de Charleroi

REFRAIN :

Pays de Charleroi,
C'est toi que je préfère !
Le plus beau coin de terre,
A mes yeux, oui, c'est toi ! (bis)

I

J'ai de maintes cités
Contemplé les merveilles,
Leurs palais tant vantés
Aux splendeurs sans pareilles.
De ces beaux monuments
Admirant la structure,
Je regrettais nos champs
Et leur verte parure
Qu'annonce le printemps.

II

Sous des prés verdoyants
Que la Sambre caresse,
Sous des bosquets riant
Pleins de chants d'allégresse,
Gît le sombre charbon,
Ce pain de l'industrie,
Que le mineur wallon,
Si cher à la patrie,
Extrait du puits profond.

III

J'aime les hauts-fourneaux
Flamboyant dans la brume,

Et le bruit des marteaux
Résonnant sur l'enclume.
J'aime ces travailleurs
Animant nos rivages
Et le chant des mineurs
Egayant nos villages
Après leurs durs labeurs.

IV

La nuit, j'aime ces feux
Près de chaque houillère,
Et quand l'éclair joyeux
Jaillit des fours à verre.
Verrier, à leur clarté,
J'admire ton courage.
Tu sais avec fierté
Egayer ton ouvrage
D'un chant de liberté.

V

J'aime à voir réunis
Au jour de la quinzaine
Les enfants du pays
Buvant à chope pleine.
La bière coule à flots
Pétillante et mousseuse.
J'aime le bruit des pots
Et la chanson joyeuse
Qui fait dire aux échos :

Jacques BERTRAND

Fig. 8. Jacques Bertrand - Pays de Charleroi.

RECUEIL
DE
CHANSONS POPULAIRES

PAR
J. Bertrand

PRIX : 2 FR. 75

AUX 100.000 CHANSONS

E. V. PASQUE, ÉDITEUR
3-5, PASSAGE DE LA BOURSE
CHARLEROI

DUBUCIS, NAMUR

Fig. 9. Recueil de Chansons Populaires - Jacques Bertrand.

Hier volgt dan de tekst van het lied:

1er Couplet

Je suis venu de Gand
Avec em'pain d'épice
Bon marché ze le vend
Au pauvre et au rice
Vois 'n fois c'est de blanc
Tiens por in franc
ça c'est pas cère
Bon pour boire in verre
Deux por in d'mi franc

Refrain

Tiens voilà pour quat' sous
Prend cor in plaquette
Venaye accouraye tous,
C'est un bon recette
Pour l'sien qui sait pas
Allaye d'en bas
La çose est sure
Il ira plus dure
Pour faire caca

4me Couplet

On finira zamais
D'canté l'pain d'épice,
C'est blanc, c'est bon, c'est frais.
Ya plus d'un nourrice
Il donne pour bibron
A s'nourisson,
Pour qu'il soit çase
Il fait plus tapaze
Trouvant ça trop bon (Refr.)

2me Couplet

Garçon qui veut sarmer
Un zeune fillette,
Te faut pour commencer
Le soir en cacette
Donner pour cadeau
Un gros morceau
De m' pain d'épice
Ou bien de saucisse
ça c'est cor plus bon (Ref.)

3me Couplet

Quant el grand Carles- Quint
quet l'Gantois vénère
Etail par trop taquin,
On dit que s' ma mère
Pour el rapaizé
L' faisait manger
D'em pain d'épice
Lui, tout son délice
C'était d' s'en bourrer

In het eerste couplet vertelt Pitre Van Devé dus dat hij van Gent komt met een peperkoek (in het Gents ook "lekkerkoeke" geheten) en dat hij die goedkoop aan de man brengt, aan arm en rijk: "kijk ne kier hier" zegt hij "kom ne kier hier"; ziezo voor één frank, dat is niet duur, goed om een glas te drinken, twee voor een halve frank.

De tekst van het Refrein luidt als volgt:

Wel voilà voor vier cens,
Neem maar een schelle
Komt, komt allen toegelopen
het gaat om een goed recept
Voor de hond die niet meer naar achter kan gaan
Een zaak is zeker
Het zal harder zijn als hij "caca" doet.

Uit de tekst van het refrein kunnen we verschillende zaken afleiden: eerst en vooral, vermits een peperkoek één frank kost en een schelle vier cens, mogen we dus aannemen dat er toen vijftientig schellen waren in een peperkoek; wat hedendaags meestal nog het geval is, ten minste als het om een gesneden peperkoek gaat. Ten tweede, de auteur denkt ook aan de gezondheidstoestand van de hond.

In het tweede couplet gaat J. Bertrand een meer idyllische weg op. Hij zegt namelijk: een jongen, die een meisje wil "charmeren", moet haar om te beginnen 's avonds in den duik een groot stuk peperkoek ten geschenke geven maar het wordt nog erger want hij voegt eraan toe: ofwel een stuk worst, dat is nog veel beter.

In het derde couplet wordt Pitre Van Devé weer ernstiger en gaat hij resoluut de historische toer op. Hij zegt immers "wanneer de grote Keizer Karel, die door elke Gentenaar wordt vereerd, al te lastig werd, deed zijn moeder hem, om hem tot rust te brengen, peperkoek eten en was het zijn lust er zich vol mee te proppen. Zijn vader, Filips de Schone moet daar zeker van op de hoogte geweest zijn maar die had waarschijnlijk andere katten te geselen; of zijn zuster Maria van Hongarije ook "lekkerkoeke" te eten kreeg, weten we niet met zekerheid maar er is toch wel veel kans voor.

Wanneer men in Gent, in het jaar 2000 de vijfhonderdste verjaardag van de geboorte van Keizer Karel herdenkt, zou men er toch goed aan doen om dat blijkbaar belangrijke element in de voeding van den Keizer even in herinnering te brengen.

We menen, dat Pitre Van Devé toch wat te ver gaat. Immers niet alle Gentenaars vereren Keizer Karel. Er zijn er heel wat die aan hem een slechte herinnering bewaren. De sancties die hij Gent en de Gentenaars oplegde, liggen velen nog zwaar op de maag. Om aan zijn plagerijen een einde te stellen had men hem toen beter een peperkoek gegeven maar men heeft het elders gezocht. De geschiedenis neemt geen keer.

De Heer Renaat Van der Linden schrijft, dat Filips de Goede, Hertog van Boergondië, omstreeks 1450 in Kortrijk vertoefde en er lekkere peperkoek verorberde. De Kortrijkse bakker, die hem vervaardigde werd meegenomen naar Dijon als "épicier" ("valet de chambre").

Vermits Karel V als een Boergondische vorst werd opgevoed, onder de leiding van leden van de hoogste adel uit onze gewesten en de hertog van Boergondië de Kortrijkse bakker meenam die de lekkernij vervaardigde, is het dus niet te verwonderen dat Karel V als kind de lekkernij kreeg.

Voorts nog dit, Keizer Karel zou tegen de Franse Koning Karel I gezegd hebben: "Je mettrais Paris dans mon Gandt" maar of hij hem ook gesproken heeft over de Gentse "lekkerkoeke" is niet bekend. Tussen Vorsten wordt soms over zaken gesproken waarover de best ingelichte geschiedschrijver, laat staan de gewone sterveling, niets weet.

Het vierde couplet laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

Pitre Van Devé is formeel. Men zal nooit ophouden de lof te zingen van de peperkoek: het is goed, het is fris. Meer dan één voedster geeft hem aan haar zuigeling opdat hij braaf zou zijn. Die maakt dan geen lawaai meer want hij vindt het ding te goed. Daarna volgt het refrein.

Blijft dan nog altijd de vraag: Wie was die Pitre Van Devé? We bekennen zeer oprecht dat we het antwoord schuldig blijven. Toch zullen we alles in het werk stellen om het nog te achterhalen.

Uit de documentatie, die de Culturele Diensten van de Stad Charleroi ons lieten geworden, leren we terloops ook dat in 1877 in België de eerste pogingen van koorzang zonder begeleiding ondernomen werden. Ze waren beslissend en men zag in de daarop volgende jaren in ons land talrijke zangmaatschappijen ontstaan. In 1841 telde België, volgens dezelfde bron, 60 dergelijke maatschappijen, verdeeld als volgt: Oost-Vlaanderen: 30; West-Vlaanderen: 3; Henegouwen: 12; Luik: 3; Luxemburg: 2; Brabant: 6; Antwerpen: 4.

In voornoemde nota van de Culturele Diensten van de Stad Charleroi wordt ook gezegd: "c'est dans un petit livre de circonstance que Jacques Bertrand publie sa première chanson: "Les petites misères de Mme Chouflot". Daarmee wordt allicht bedoeld: "Le Recueil de Chansons Populaires" waarover we het gehad hebben.

Toch menen we te mogen zeggen dat het lied "Pitre Van Devé Boer in Coup" thuis hoort in de galerij van wetenswaardigheden over de peperkoek. Maar dat we bij Keizer Karel zouden terecht komen, dat hadden we werkelijk niet verwacht.

Heeft Caesar ooit peperkoek aangeboden aan Cleopatra? We zullen het meer dan waarschijnlijk nooit weten. De vraag blijft ons evenwel bekommeren. Heeft Caesar ons in de "De Bello Gallico" immers niet de dappersten aller Galliërs genoemd en dat laat ons toch niet koud...

Ik bewaar een mooie herinnering aan mijn kinderjaren: natuurlijk de dag van Nieuwjaar toen ik met een lekkerkoek, "eentje met suiker op en een mooi lintje er rond, vergezeld van mijn ouders, naar St. Amandsberg trok om mijn "meetse" en mijn "peetse" mijn "nieuwjaarswensen" aan te bieden en mijn "Nieuw-

jaarsbrief" voor te lezen. Ik kreeg een taske chocolade en een boterkoek, later een "kriekske in jenever" en ook mijne "nieuwjaar". Op den hoek van de "Brunorotte" was er een bakker die Gentse "mokken" verkocht, wat verder een winkeltje waar ge "Zantjes Waole" kon krijgen; op den hoek, aan den "Dendermondse steenweg de "Café van Alexanderke", die kampioen van België geweest is.

Maar laten we terugkeren tot de grond van de zaak. Wat me toch verwondert is het feit dat men er niet aan denkt om in het jaar 2000, naar aanleiding van de herdenking van de 500ste verjaardag van de geboorte van Keizer Karel, "een revue" te maken aan hem gewijd, en die in de Minard zou kunnen opgevoerd worden. Er zou waarschijnlijk veel volk komen naar kijken. De bewoners van de "Charlakeinstraote" zouden vermindering kunnen krijgen.

We keren echter terug naar "den ehwe mort". Ik deed er nog twee andere interessante vondsten. De eerste, die me slechts tien frank kostte, was het nr 3 in de Reeks "Cultuur en Wetenschap": "De Taal der Vlamingen" door J. Vercoullie (17), die destijds in de Drabstraat woonde, waar aan het huidig nr 59 een gedenkplaat hangt die eraan herinnert dat hij er verbleef en werkte. Er mag terloops worden aan herinnerd dat, hoe zonderling het ook moge klinken, onenigheid heeft bestaan over de juiste schrijfwijze van de familienaam van deze taalgeleerde: Vercoullie of Vercouillie. Beide schrijfwijzen werden door mekaar gebruikt.

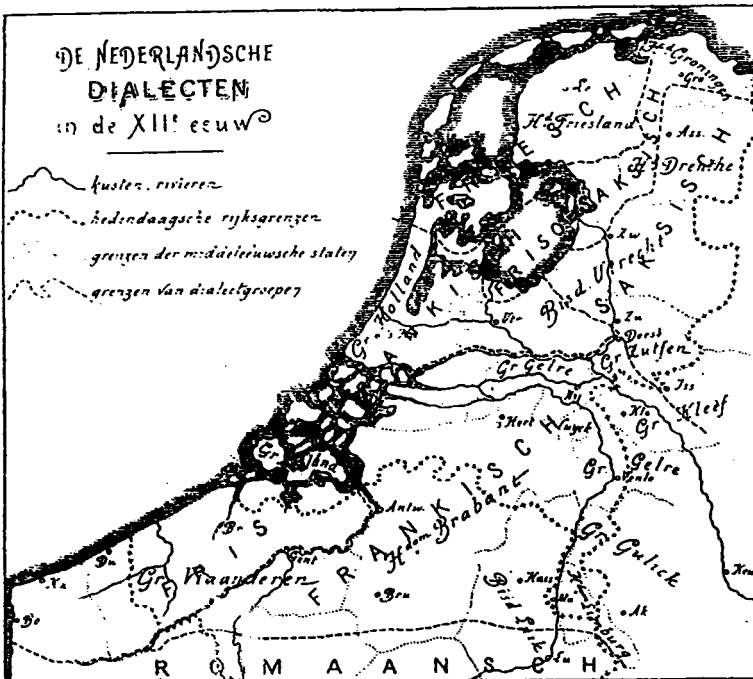

Fig. 10. Dr. J. Vercoullie: De Taal der Vlamingen - Nederl. Dialecten.

"De Taal der Vlamingen" is een onderdeel van "Vlaanderen door de Eeuwen-Heen", I.

Het is een interessant werk, niet te verwonderen als men weet wie Dr. J. Vercoullie was. Het handelt over de dialecten en bevat o.m. een landkaart: "De Nederlandsche Dialecten in de XIIe eeuw" (17) (Fig. 10).

Er komt ook een afdruk in voor van het Titelblad van de eerste jaargang van de "Annales du Comité Flamand de France".

De auteur schrijft ook nog dat Karel De Groote, overleden in 814, een Franckische spraakkunst maakte en de overoude barbaarse gezangen, die de daden en oorlogen der oude koningen bezongen, opgeschreven heeft (zie Kurth, *Histoire politique des Mérovingiens*, 1893).

Een andere vondst betrof: "Vlaemsche Mengeldichten" van J. Reniers (1843) waarin o.m. het gedicht voorkomt: "De Tael is Gantsch Het Volk", waaruit ik de volgende verzen aanhaal:

"De tael is gantsch het volk zal ook mijn zinspreuk zijn
Mogt steeds de moderspraak op onzen bodem bloeien
Zich koest'rende in 't genot van eendragte zonnenschijn
En uitheemsch taelgezwets uit onze palen roeijen"

Verder is er ook het gedicht "By Hét Vlaemsche Feest", na het sluiten van het Taelcongres te Gent in 1841, dat als volgt eindigt:

"De tael is gantsch het volk, - O broeders hand aan hand!
Laat ons voor 't eerst kleinood noch moeit', noch arbeid sparen;
Schoon de sterling haar glans begrimt met hoon en schand'
Spyts lot en tyd, te saem tot in den dood gevaren, voor tael en vaderland"

Ik heb er vroeger reeds melding van gemaakt, dat er in de gedenkbladen van Willem Rogghé sprake van is dat het Willemsfonds rond 1852 een groot huis huurde op de Poel op welks erf het een feestzaal liet bouwen. De "Tael is gantsch het Volk" verliet het "Hotel Kortrijk" en huurde een bovenzaal van het nieuw lokaal voor het Willemsgenootschap.

In het boekje komen er ook enkele interessante "Aantekeningen" voor:

nr. (1) Mecenen: "Beschermers der kunsten en wetenschappen, met zinspeling op Mecenas, gunsteling van Keizer Augustus, bijzonderen voorstander der geleerden.

nr. (7) Jansenius (Cornelius), schrijver van verscheide zeer geachte theologische werken, was opvolgelyk pastor van Sint-Martens-kerk te Kortryk leeraar in de godsgeleerdheid, te Leuven, maakte deel uit van de kerkvergadering van Trenten en stierf bisschop van Gent, in 1576.

nr. (24) Vaneick (Jan) bygenaemd, Jan van Brugge, beroemd schilder en scheikundige, bloeide in het begin der vyftiende eeuw. Zyn eerste tafereel in olieverf geschilderd, wierd aangeboden aen Alphonsus I, koning van Napels, die het met veel genoegen ontving.

Van Hubert Van Eyck is er geen sprake. Toch nogal eigenaardig als men bedenkt dat "Het Lam Gods" het werk is van Jan en Hubert Van Eyck. Van dat werk wordt niet eens melding gemaakt. Maar ja, wat wilt ge? Er was zelfs enige tijd geleden een Gentse dame, die me vertelde dat het vermaard kunstwerk, dat in de St. Baafskathedraal hangt, de Mona Lisa is van da Vinci (echt gebeurd). Er dient gezegd, dat de Mona Lisa tegenover de Eva van "Het Lam Gods" niet zo'n slecht figuur zou slaan maar het zijn toch twee verschillende types van vrouwen, ook al hebben ze beiden een dromerige blik. Het bewijst nogmaals dat er in onze stad mensen zijn, die onze eigen kunstchatten maar slecht kennen:

nr (25) Vanpoucke Karel, van Dixmude, maakte o.a. beroemde kunststukken, de borstbeelden van de koninklyke familie van Napels. In de domkerk van Gent ziet men de standbeelden van "de heylige Petrus en Paulus en het pronkgraf van den Bisschop van Eersel".

nr (25) Delvaux (Laurens), Gentenaar, verwierf veel roem door zyne kunststukken. De Domkerk te Gent is hem "haren schoonen predikstoel" verschuldigd. Hij overleed in 1771, oud zynde 63 jaar.

nr. (27) Romain (Franciscus), "monnik van het orden van den heylighen Dominicus: groot bouwmeester te Gent geboren in 1646. Hy wiert door Lodewyk XIV in Frankryk geroepen om de koninklyke brug, door den beroemden bouwmeester Gabriël aangeleid, te voltrekken, waarin hy volkomelyk slaegde.

nr. (27) Paschen (Hendrik): vlaemsch bouwkundige, deed, volgens zyn plan, de vermaerde beurs van Londen opbouwen.

nr. (28) Sanderus (Antonius) Gentenaar toevalliglyk te Antwerpen geboren, omhelsde den geestelyken staet en heeft een groot getal werken, zoo in ryme als in onryme, nagelaten. Zyne beschrijving van Vlaenderen wordt voornamelyk geacht.

Wijlen mijn echtgenote, Christiane Paelinck vergezelde mij op mijn tochten naar de oude markt. Ze verzamelde petroleumlampkes, olielampkes, vetlampkes, romans, vooral Engelse, kinderboeken, waaronder enkele oude en zeer mooie exemplaren. Sinds ze overleden is in Januari 1995 ben ik niet meer zoveel naar den oude markt geweest.

Gedurende zestig jaar is het een mooi verhaal geweest. Toch zijn er nog enkele zaken die ik hier zou willen vermelden. Gediend door het toeval begon ik ook boeken met vermeldingen van de naam van uitleenbibliotheken of van organisaties, die ze als gift schenken, te verzamelen. Zo bij voorbeeld: "The Butler's Story" door Arthur Train 1929 met de stempel "Loaned to the crew by The American Seamens Friend Society 550 West 20the Street New York, 11, NY" (19).

Een ander boek: "Heritage of the River" door Muriël Elwood (20): "This book is a gift from the Conrad Library open daily including Sundays Holidays Seamans Church Institute of N.Y. Atlantic Insurance Company".

Hoe komen zo'n oude boeken op de oude markt in Gent terecht? Het is niet uitgesloten dat vreemde zeelieden, die in de Gentse haven aanlegden, het boek in het tehuis voor zeelieden achterlieten.

Ik vond ook de catalogoog van de Vrijzinnige Werkmansbibliotheek Gent-Boerij n° 1 Lokaal Ons Huis Vrijdagmarkt (21), Bibliothèque ouvrière Gand nr 1, local "Ons Huis" Marché du Vendredi Catalogue Gent Volksdrukkerij Hoogpoort nr 29".

Een andere vondst was een Clubcodex Liederboek (22). SK Gent met binnenin een etiket "Studentenhuis de Hoeve St. Pieters Nieuwstraat 104 Gent". De Codex bevat een voorwoord tot de eerste uitgave. Getekend namens de Raad der Senioren, Rik Wyckmans Senior Seniorum van het S.K. Gent, historisch belangrijk: de organisatie van het Studentenleven te Gent.

Er komen in de Clubcodex veel liederen voor. Van peperkoek is er evenwel geen spoor te vinden.

Er wordt ook herinnerd aan een historisch feit, de inname van het Gravensteen door de studenten, jaren geleden. De tekst van het lied luidt als volgt:

1. Te Gent, de oude stede,
Daar lag het Gravensteen (bis)
Sinds eeuwen al vergeten
Verlaten en alleen (bis)
Tot plots studentenkeerlen
Belust op leute en lach (bis)
Met list de burcht veroverden
Zonder stoot of slag (bis)

Refrein:

Sputters van Vlaanderen: Gent brult van pret;
't Gravenkasteel door studenten bezet:
Ze zitten er binnen! Wie krijgt z'er uit?
Ze vrezen noch knuppel, noch water, noch spuit!
Belegeraars! Zo ge ten aanval wilt gaan;
Past op! past op! past op!
Voert hen aan!

2. 't Pandoerenheir, zeeghaftig
rolt ladders bij de muur (bis)
En neemt met waterlansen
De ruimte onder vuur (bis)
Maar appels, als granaten
Ontplofften op de grond (bis)
En 't slijmerig schroot zaait pletsend
Verwarring in het rond (bis)

Refrein

3. 't Studentengild verbeter,
Bedekt met stof en as (bis)
Verschoot zijn laatste appel,
Zijn laatste zode gras, (bis)
Toen was hun strijd gestreden...
Maar door de eeuwen heen (bis)
Zal Vlaanderen de lach herdenken
De slag om 't Gravensteen (bis)

Refrein

Fig. 11. Senioren Konvent Gent - Gravenkasteel.

Een trouwe weergave van het gebeuren vinden we in de tekening (Fig. 11). Ze laat aan duidelijkheid niets te wensen over.

Samen met die Clubcodex van het S.K. Gent vonden we ook de Codex van de Overkoepelende Studentenvereniging van de Universitaire Faculteit Sint-Ignatius te Antwerpen Unifac. Hij bevat een groot aantal mooie liederen waaronder het gekende "Gaudeamus Igitur" 1781 Christian Wilhelm Kindleben stud. theologie, Halle 1767; "Ry maar an"; "Zeg Kwezelke wilde gij dansen" en het gekende "We shall overcome".

Er is geen weg terug. We zijn oud geworden. We leven van herinneringen.

Ik blijf ook nog even staan bij het werk van Karel Van De Woestijne: "Het Bergmeer" (23) en lees het zeer mooie gedicht:

"Mijn God, gij ziet de zon die versmelt in mijn ogen
Gij ziet mijn open mond waaraan de hemel wacht
Gij ziet mijn tokkelende, bewogen
van sijpelenden sterren-nacht.
Mijn dagen zijn voldaan; verlangen is gebleven.
Gij ziet mijn heele lijf geschokt van hopende ijlt.
Een roef bewaart mijn slaap; maar oude droomen leven
waarin mijn veiligheid verijlt."

Ik vond ook nog tussen een hoop broel een klein en oud documentje van de "Neeringe van de Wijnmeters" als volgt gesteld (Fig. 12):

"N^o Ontfaen als Gefwoornen van de Neeringe van de Wynmeters defer Stadt Gendt, uyt de handen van . . . . . de Somme van TWINTIG SCHELLINGEN GROOTEN over den Koop van Vrydom van de voornoemde Neeringe, mitsgaders twee Schellingen grooten over 't Recht van den Knape van de felve Neeringe t' Oirconden defer".

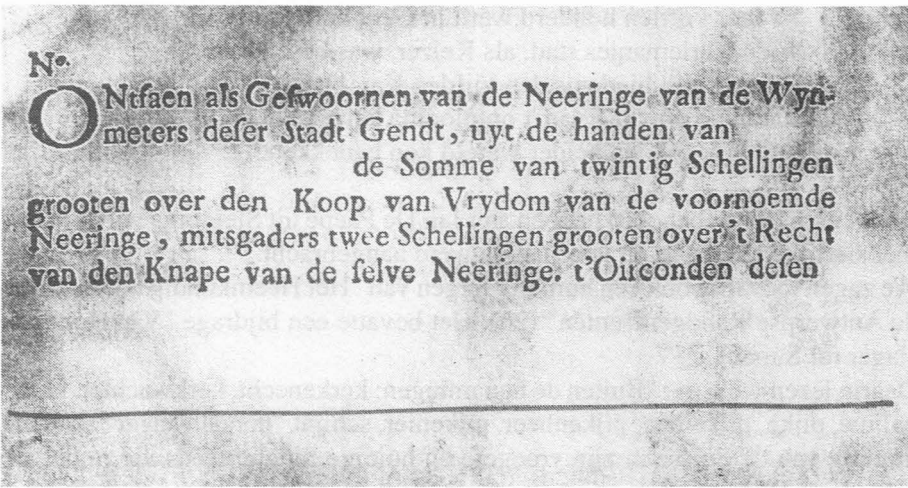

Fig. 12. "Neeringe van de Wynmeters deser Stadt Gendt.

Zij die beweren dat er op "den ehwe maort" niets interessants meer te vinden is, vergissen zich schromelijk.

Er zijn nog altijd vondsten te doen maar het wordt met de dag moeilijker want er komen steeds meer amateurs en veel zolders zijn door de brocanteurs leeg gehaald. Toch mag men de moed niet laten zakken. Een goede raad, wacht tot het einde van de markt wanneer de marktkramers hun spullen bijeenpakken. Snuffel dan goed tussen de overschot en uw geduld zal waarschijnlijk beloond worden. Zo vond ik ook nog een werkje getiteld: "Folklore en Onderwijs" door Prof. De Keyser, Hoogleraar te Gent (24), in de reeks "VOV", Vlaamsche Opvoedkundige Vereniging". We lezen op blz 47: "Onder de kinderspelen komt het koopmotief voor. De Germanen hebben roofhuwelijk en koophuwelijk gekend. Het roofhuwelijk is eigen aan nomadische stammen, die hoofdzakelijk van de jacht leefden. Landbouvolken integendeel geven de voorkeur aan koop. Wat een rechtsbeginsel veronderstelt, gesteund op onderling akkoord van de partijen: de vader en de huwelijkskandidaat." (Folklore en Onderwijs: Prof. Dr. P. De Keyser: De Sikkel). Het vroeger algemeen bekende kinderlied: "Mijn schuun kastiel", is zulk een verdoezeld koophuwelijklied. Eigenlijk is het een roldans.

Een andere vondst op den "ehwe maort" was het boek "Galerij van Vaderlandse Tafereelen, opgehangen rond de Wieg van P. P. Rubens "door L. De Koninck (25). Op het schutblad stond er een met de hand getekende landkaart met o.m. het Caucasusgebergte, Teheran, Ispahan, Turquestan, het gebied van de Steppen, Bombay, Afghanistan, Jerusalem, de Perzische golf.

Het boek is een hulde aan de nagedachtenis van "Den Hoogachtbaren Heer J.C. VAN PUT, Oud-Burgemeester van Antwerpen, Commandeur der Orde van den H. Gregorius Den Groote (overleden te Antwerpen op 7 Juni 1877)".

We lezen er o.m. het volgende:

" 't Jaer vijftien honderd werd in Gent het kind geboren
Wien Karlemanjes stad, als Keizer, was beschoren
Dien de geschiedenis den vijfden Karel heet;
Die in de omvang van 't ontplooid keizerskleed
De halve ronden beider wereld kon bedekken."

Het boek moet toebehoord hebben aan Jan De Paepe uit Sleidinge wiens naam met sierlijke letters op de voorpagina werd aangebracht.

We zagen toevallig ook een nummer liggen van "Het Heemkundig boekje voor de Antwerpse Randgemeenten" (26). Het bevatte een bijdrage "Van Hondenslager tot Suisse".

Daarin lezen we o.m.: "Buiten de benamingen: kerkenecht, kerkwachter, kerkbaljuw, pijke, pijkeman, pijkenheer, pijkenier, schijnt "hondenslager" als aanduiding van de Suisse in zijn vroegere en huidige functie reeds ver in de geschiedenis terug te gaan.

De meesten onder de lezers kennen zeker de "Suisse", gekleed in uniform, met steek, staf, hellebaard of degen; een bandelier om de borst, de naam der parochie aan de ene zijde en de woorden "Eerbied in Gods huis" aan de andere. De "Suisse" werd over het algemeen belast met het handhaven der orde in de kerk en ging persoonlijk de geestelijkheid vooraf in de processie. Slechts bij hoge uitzondering viel hem de rol ten dele die zijn voorganger de "hondenslager" te vervullen had namelijk het uitdrijven van de honden uit de kerk. Hondenslager of hondenfurrelere, hondenknutter of hondenmepper zijn, evenals hondengeeselaer, benamingen die wel eens als scheldnaam hebben gediend om de "Suisse" te bespotten.

Ik ontmoette op den "ehwe maort" regelmatig mensen van "Tseleskest". We spraken over het een en het ander, vooral over boeken maar ook over al hetgeen in onze goede oude Gentsche Stede gebeurt en over de wijze waarop sommige stadsgezichten verminkt worden en voor altijd verloren zijn gegaan.

Tot mijn niet geringe verbazing vond ik op den "ehwe mort" ook nog een "Handleiding bij de studie van het klassieke Sanskriet" door Dr. A. Scharpé "Leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Berchem, Aspirant N.F.W.O. 1943 N.V. de Vlaamsche Drukkerij Leuven". Wie zou zo iets verwachten?

Het waren mooie jaren op "den ehwe mort" maar helaas ze zijn voorbij. De herinneringen en de boeken zijn echter gebleven en dat is belangrijk, zeer belangrijk zelfs. Toch hopen we ooit nog eens naar dat aantrekkelijk oord terug te keren en er enkele oude vrienden te ontmoeten.

G. BROGET

BIBLIOGRAFIE

14. Een hoekje van Zuid-Vlaanderen.
15. Journal des Flandres, Gent Impr. d'Edm. Baucarne, R. Lippens Imprimerie, rue Près de St. Bavon n° 16.
16. Bertrand J. Recueil de Chansons Populaires - aux 100.000 Chansons E.V. Pasque éditeurs Charleroi.
17. Dr. J. Vercoullie: De Taal der Vlamingen, S.V. Centrale Boekhandel Breidelstraat 2 Brugge.
18. Vlaamsche Mengeldichten P.J. Reniers 1843.
19. "The Butlers Story" by Arthur Train 1929.
20. "Heritage of the River" Muriël Elwood.
21. Catalogo van de Vrijzinnige Werkmansbibliotheek.
22. Clubcodex Liederboek S.K. Gent.
23. Karel Van De Woestijne: Het Bergmeer.
24. Prof. P. De Keyser: Folklore en Onderwijs.
25. L. De Koninck: Galerij van Vaderlandsche Tafereelen.
26. Heemkundig Handboekje voor de Antwerpse Randgemeenten.
27. Br. A. Scharpé: Handboek van het Klassieke Sanskriet, N.V. de Vlaamsche Drukkerij, Leuven.

GENTSE MEMORIEDAGEN: 22-23 APRIL

22 April 1338

Aan het hoofd van een kleine troep neemt Jacob Van Artevelde stormenderhand Biervliet in.

22 April 1797

De Franse Republikeinen verkopen de eigendommen van de St-Sebastiaansgilde. Jean-Marie Busso koopt het gildenhuis voor nagenoeg 2.250.000 fr. Er komt een "Hotel der Peerde-Posterijen".

22 April 1818

De pas getrouwde Gouverneur van Oost-Vlaanderen Baron van Keerbergh van Kassel wordt hier met zijn vrouw geestdriftig onthaald. Hij zou hier Gouverneur zijn van 1817 tot 1819.

22 April 1835

Na jaren aarzelingen en discussies besluit de Gemeenteraad tot het afbreken van de St-Sebastiaensschouwburg en tot het bouwen van een nieuwe.

22 April 1835

Stichting van het Conservatorium. De aanvankelijke naam luidde: "Stedelyke Toon- en Zangkonst Bewaerschool van Gend".

De lessen vingen aan op 1 Juni 1835 en om toegelaten te worden als leerling moest men kunnen lezen en schrijven en de nodige hoedanigheden bezitten om dit slag van studie te kunnen volgen. Men mocht niet jonger zijn dan 10 jaar en niet ouder dan 20. Verder moest men zich laten inschrijven bij "den Ontfanger van het Registrement van Burgerlyke Akten" die op dat ogenblik niemand minder was dan Jan Frans Willems.

Het Conservatorium was aanvankelijk een stedelijke instelling en genoot geen subsidies, noch van de Staat, noch van de Provincie. Het was ondergebracht in de Conciërgerie van het Stadhuis. De eerste directeur was de Gentenaar Joseph Mengal en de 150 leerlingen waarmee men startte waren verdeeld over de klassen solfège, piano, viool, cello, fluit, hobo en hoorn. Dàar zou het 44 jaar blijven en de bedienden van het Stadhuis dagelijks vergasten op al of niet gewaardeerde muziek.

In 1879 werd het Conservatorium overgenomen door de Staat en verhuisde het naar de oude Kulderschool aan de Wijngaardbrug, in een gebouw dat paalde aan het Geeraard Duivelsteen en later afgebroken werd om plaats te ruimen voor de Nationale Bank.

En toen kwam er een grote stilte over het Stadhuis en vuile tongen beweerden

dat de ambtenaren nu terug rustig en ongestoord konden slapen.

Nog geen 20 jaar later zou het Conservatorium opnieuw verhuizen om te belanden in de Achtersikkel, in afwachting dat de restauratiewerken aan de Grote Sikkel op de Hoogpoort zouden voleindigd zijn.

De 75e verjaring van de stichting werd gevierd met grote luister en in aanwezigheid van de Voorzitter van de Kamer, de Gouverneur, de Burgemeester, de Minister van Kunst en Wetenschappen, verschillende senatoren en volksvertegenwoordigers, talrijke directeurs van andere conservatoria en muziekscholen, enz.

De viering van het 100-jarig bestaan gebeurde in aanwezigheid van Prins Karel. En van het 150-jarig bestaan? Och, toen waren wij inmiddels beland in onze moderne, progressieve maatschappij en men vond het niet nodig daar een speciale luister aan te geven.

De stichting door het Stadsbestuur onder de leiding van Burgemeester Van Crombrughe was een zeer gelukkige beslissing, want ons Conservatorium kan met fierheid terugblikken op een zeer lange lijst van voortreffelijke musici die er gevormd werden.

22 April 1844

Een komisch incident met onze Burgerwacht. Wij lezen in "Vlaensch België": "Enige dagen geleden zou een klerk van het stadhuis te Gent een schrift betreffende de burgerwacht opstellen. Hij deed dit, maer daer men te Gent de garde civique nooit anders noemt als garde comique, vergiste de aenden laetsten volksterm al te zeer gewoone schryver zich en schreef: Aen de heer kommandant der garde comique van Gent. De burgemeester las de brief, maer niet het opschrift en onderteekende zonder achterdocht. De kommandant intusschen was niet tevreden met den nieuwen titel en liep regtstreeks by den gouverneur van Oost-Vlaanderen om zich over zulk eene ongehoorde schending zyner waerdigheyd te beklagen. De gouverneur liet den burgemeester en den klerk roepen en het einde van de zaak was dat de laetste gestraft werd door een halve maend van zijn traktement niet betaeld te krygen."

22 April 1851

In de kranten kunnen wij lezen: "De houten klokkentoren van het Belfort werd afgebroken en Lodewijk Roelandt heeft de plannen van een nieuwe, ijzeren klokkentoren gemaakt. Op 22 April 1851 wordt de uitvoering van de werken bij aanbesteding toevertrouwd aan de aannemer De Beer-Hertschap voor de som van 157.000 fr."

Het is niet volledig juist dat Louis Roelandt de plannen zou gemaakt hebben voor de nieuwe toren. Men weet dat ons Belfort in de loop van zijn bestaan veel verschillende torens gekend heeft. De puntige toren die Louis 't Kindt gebouwd had in 1771 was in 1839 in ruïne gevallen. Zeven projecten werden

voorgelegd aan het Schepencollege dat aan Roelandt de opdracht gaf ze te combineren. Het resultaat was een neo-gotische toren in gietijzer, vervaardigd door de metaalconstructiewerkhuizen Phoenix. Deze spits kende het lot van zijn voorgangers. Hij bood veel minder weerstand dan men aanvankelijk had gedacht en op het einde van de 19e eeuw begon hij sterk van zijn pluimen te laten. In 1911 was het gevaar voor de voorbijgangers zo groot geworden dat men verplicht was hem af te breken. Men kent het vervolg: onder de leiding van Valentin Vaerwyck werd de heropbouw uitgevoerd naar het oorspronkelijk plan uit de 14e eeuw.

22 April 1887

Laatste vergadering van de St-Jorisgilde in het "Hôtel de la Poste". De gilde wordt ontbonden, een deel van de bezittingen werd verkocht aan particulieren, maar de meest waardevolle voorwerpen werden ondergebracht in het Oudheidkundig Museum.

Onder het impuls van enkele jonge Gentse kunstenaars, liefhebbers van de kruisboog, werd besloten alles in het werk te stellen om samen, met enkele oud-leden, de gilde te laten herrijzen. In 1904 werden er opnieuw schietingen ingericht in een afhankelijkheid van het gewezen klooster van de Vrouwenbroers. De officiële heroprichting gebeurde in 1912. De bezieler ervan was de gekende kunstschilder en oudheidkundige Frans Coppejans.

22 April 1906

In "La Flandre Libérale" van 22 april 1906 lezen wij: "Depuis hier, le nouvel hôtel des Postes et Télégraphes est entièrement débarassé des palissades qui l'entouraient. Les façades ainsi dégagées n'en paraissent que plus belles, et ce monument ne manque pas d'être classé parmi les plus beaux de notre cité. On regrettera maintenant encore davantage qu'on tarde tant à faire les travaux de parachèvement du bâtiment.

23 April 1353

Lodewijk van Male komt aan in Gent, net in tijd om een opstand te onderdrukken die uitgelokt werd door de wevers en de molenaars. (Een kwestie van taksen natuurlijk). De opstandelingen komen van de Galgenberg en zakken af naar de Vrijdagmarkt. Alhoewel niet zonder gevaar gaat de Graaf hen tegemoet en de opstand wordt onderdrukt.

23 April 1458

Bezoek aan Gent van Filips de Goede. Het is bij die gelegenheid dat "De Fonteyne" haar fameus Lam Godsspel opvoerde op de Poel.

23 April 1540

De abt van de St-Baafsabdij Lucas Munich wordt, samen met zijn kanunniken,

ontboden bij Keizer Karel die hen mededeelt dat de abdij de gunstigste plaats is voor het bouwen van een versterkt kasteel. Dezelfde dag nog werd begonnen met de afbraak.

23 April 1798

Gans de Gentse gemeenteraad, te lauw in de ogen van de Fransen, wordt afgezet.

23 April 1810

Huwelijk van Napoleon met Marie-Louise. Te dier gelegenheid werd in Gent het huwelijk ingezegend van 14 "rosières".

De "rosières" die wij hier kenden gedurende het Frans regime hebben een zeer oude geschiedenis. Het is immers in de 6e eeuw dat de Bisschop van Noyon, Medardus (die toen nog niets te maken had met paraplu's) elk jaar een "Feest van de Roos" organiseerde, tijdens hetwelk het meest deugdlijk meisje van het dorp tot Rozenbruid verkozen werd. Zij kreeg een niet onaanzienlijk bedrag als bruidschat. Na de Revolutie van 1789 behielden de Republikeinen deze ancestrale traditie en voerden ze ook in in onze gewesten. De criteria voor de toekenning van deze titel waren wel wat gewijzigd, de beloonde deugd moest ook een "burgerlijke" deugd zijn. Dit feest greep niet plaats op een wel bepaalde datum, doch telkens als de Franse legers een overwinning behaald hadden, of dat een ervan herdacht werd.

Het eerste Gents rozenbruidje ontving deze titel op 2 December 1804, de dag waarop Napoleon in Parijs tot keizer gekroond werd. Het was de 20-jarige Marie Arnould, "un modèle de douceur et de vertu". Ze trouwde met de kleermaker Louis Temmerman, een oude kulder. Alle burgerlijke, militaire en geestelijke overheden waren verplicht de bruid naar het stadhuis en de kathedraal te vergezellen. 's Avonds moesten zij een vertoning in de schouwburg bijwonen en heel de dag luisteren naar de ontelbare toespraken. En dat was toch wel een grote penitentie. Na de toespraak van de adjunct van de Burgemeester, volgde deze van de chef van het secretariaat-generaal van de Prefectuur. En die bedroeg niet minder dan 30 gedrukte bladzijden waarin in alle toonaarden en op lyrische wijze al de kwaliteiten van de keizer uitgebreid toegelicht werden. Van het stadhuis ging het stoetsgewijze naar de kathedraal. Wij beperken ons tot enkele "verplichte" deelnemers aan de stoet: de stadstrompetters, het muziekkorps van al de in Gent gekazerneerde infanterieregimenten, de 4 wapengilden, de Rederijkerskamer "De Fonteyne", enz. Na de voorstelling in de schouwburg volgde er vuurwerk op de Kouter en was er een algemene verlichting van al de openbare gebouwen. En niet te verwaarlozen, de geschenken: 600 fr. (toen een niet onaardig bedrag), het bruidskleed, schoenen, hoed, trouwring, missaal en een nieuw kostuum voor de bruidegom. Een pittig detail: de fiscus die toen ook al zeer inventief was had middel gevonden om een belasting te heffen op de ontvangen geschenken.

23 April 1829

Dood van Pierre Velleman.

Deze architect en houthandelaar werd hier geboren rond 1769.

Na studies aan de Academie ging hij stage doen in het atelier van Pisson. In 1801 werd hij benoemd tot een van de Directeurs van de Academie.

Het was hij die vader Roelandt er toe aanzette zijn zoon Louis te laten studeren aan de Academie. Later zou hij een van de beheerders worden van de gasfabriek van Roelandt.

In 1823 kocht hij het klooster en de kerk van de Predikheren. Hij herstelde het Pand gedeeltelijk en verhuurde de cellen aan particulieren.

23 April 1832

La Malibran geeft een concert in de Opera. De week voordien had ze reeds een concert gegeven in het Stadhuis.

Deze cantatrice van Spaanse origine, maar geboren in Parijs in 1808, werd beschouwd als een van de grootsten van haar tijd. Aan dit concert werd medegewerkt door de beroemde Belgische violist en componist Charles de Bériot. Hij trouwde met haar in 1836, enkele maanden vóór zij in Manchester om het leven kwam.

23 April 1846

Stichting van de "Société des Régattes Gantoises".

Deze vereniging is niet te verwarren met de "Club" of met de "Sport" die pas later gesticht werden. Het doel van de vereniging was het propageren van de roeisport en reeds op 5 Juli van het stichtingsjaar organiseerde zij een roeiwedstrijd in het Dok. Dat was de eerste manifestatie van dien aard alhier.

Het lokaal was aanvankelijk op de Elyzeese Velden.

23 April 1859

De Stad verkoopt de Volmolen voor 37.100 fr.

Deze watermolen gelegen nabij de Pasbrug werd afgebroken in 1894.

Een straatnaam herinnert nog aan zijn bestaan.

23 April 1868

Geboorte van Oscar Pyfferoen.

Studeerde aan de Universiteit alhier en behaalde op zijn 22e het Doctoraat in de Rechten, een jaar later dat in de Politieke en Administratieve Wetenschappen. Ging daarna studeren aan de Universiteiten van Leiden en Berlijn.

Werd hier Professor benoemd van Grondwettelijk Recht, maar het grootste deel van zijn kort leven (hij werd nauwelijks 40 jaar) besteedde hij aan de organisatie van de Middenstand die hier in de vorige eeuw nog nergens stond. Het is vrijwel zeker dat, zonder Pyfferoen, de Middenstandsbeweging niet zou staan waar ze nu staat.

Hugo COLLUMBIEN

HOE BETROUWBAAR ZIJN DE NOTITIES VAN JAN-BAPTIST LYBAERT OVER DE GENTSE KUNSTENAARS?

In het laatste kwart van de 19e eeuw schreef Jan Baptiste Lybaert (1808-1889), vader van de Gentse kunstschilder Theophiel Lybaert (1848-1927), zijn herinneringen neer aan een veertigtal Gentse kunstenaars die hij in zijn jeugd aan de Academie had gekend.

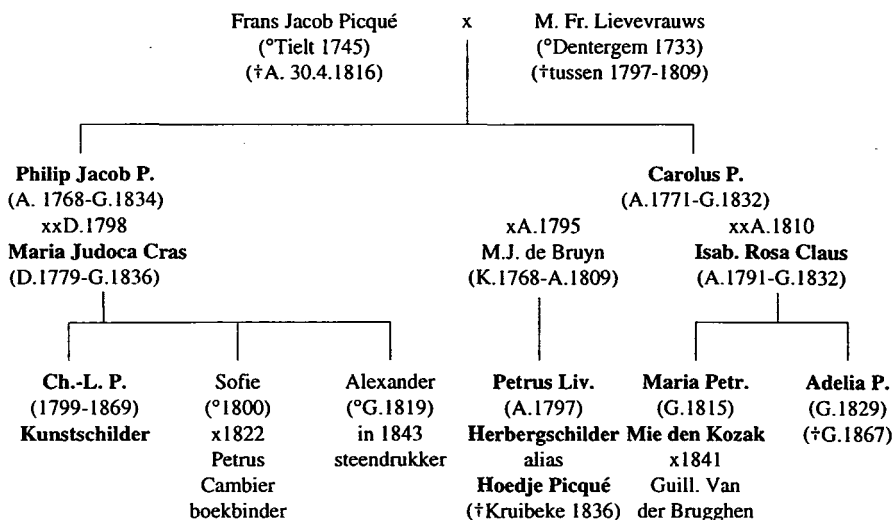
Het schriftje, waarin hij zijn notities neerpende, bevindt zich in de Gentse Universiteitsbibliotheek. De eer van de ontdekking ervan en de integrale tekstpublicatie in "Ghendtsche Tydinghen" van november 1998 (1) komt toe aan Daniël Van Ryssel, lic. hist., die hiermee een goede dienst bewees aan kunsthistorici die de Gentse schilderkunst van de vroege 19e eeuw zouden willen bestuderen.

De inhoud van Lybaerts notities is zeker origineel, heel gevarieerd en boeiend. Ze bevatten heel wat tot nog toe onbekend gebleven informatie. Dat vader Lybaert een schabouwelijk taaltje schrijft, dat wemelt van spel- en andere taalfouten en dat soms een nogal wankel zinsbouw vertoont, doet hier weinig terzake. Belangrijker lijkt ons de vraag, of en in hoeverre zijn waardevolle informatie ook juist en dus betrouwbaar is. Onder de besproken kunstenaars zochten we dus naar een typevoorbeeld waarvan de meegedeelde gegevens op een verantwoorde manier aan een stevige interne tekstkritiek getoetst konden worden.

Voor dit kritisch onderzoek kozen we de (relatief korte) tekst over de Deinse schilder **Charles Louis Picqué** (1799-1869) en over zijn schilderende neef "Hoedje Picqué" (1797-1836). De tekst, in de originele versie, staat in het vermelde nummer van Ghendtsche Tydinghen te lezen op blz. 294-295, met de afbeelding van een illustratief tekstfragment op blz. 301.

Met het oog op een betere leesbaarheid van het te bespreken tekstfragment brengen wij hier Lybaerts tekst in onze eigen omzetting in hedendaags Nederlands, waarbij we uiteraard aan de inhoud zelf niets wijzigen. Wie onze omzetting wil vergelijken met de originele tekst, hoeft er maar de tekstversie van Ghendtsche Tydinghen naast te leggen...

Vooraf nog dit. Er worden in de tekst enkele familieleden van onze schilder Charles-Louis Picqué vermeld. Zonder een stukje "stamboom" (2) is het voor een buitenstaander nogal moeilijk om te volgen. In het schema op volgende bladzijde zijn alle in de tekst vermelde personen **vetjes** gedrukt. (P. staat uiteraard voor Picqué, A. voor Aarsele, D. voor Deinze, K. voor Kanegem en G. voor Gent).

Ziehier dan wat Jan-Baptist Lybaert over de beide "schilderende" Picqués en hun naaste verwanten weet mee te delen.

"Picqué was geboortig van Petegem bij Deinze (3), waar zijn vader bode (4) was, of "commissies" deed op Gent, Deinze en omliggende. Daar zijn broer (5) reeds met zijn huisgezin in Gent was komen wonen op de Oude Vest (6), waar al zijn kinderen op de fabriek werkten - behalve één zoon die schilder wilde worden - besloot de bode ook naar Gent te komen wonen (7) en hij vestigde zich op het Gravenkasteel (8). Daar kreeg hij de naam van "zereloper", omdat hij altijd al van 's morgens vroeg te been was, beladen met pakken voor Deinze en omliggende. Zijn kinderen zond hij allemaal naar de fabriek (9), maar zijn oudste zoon (10) werd boekdrukker bij den heer Poorter (*sic*) in de Koestraat (11). De tweede zoon wilde ook schilder worden zoals zijn neef (12). Daarom verkreeg men voor hem een plaats op de Academie (13). En overdag volgde hij de teken- en schilderlessen bij de heer Sloedens (14), waar hij een zodanig grote vooruitgang maakte, dat de heer Sloedens aan zijn vriend Paelinck (15) vroeg, de jonge Picqué onder zijn bescherming te willen nemen. Deze woonde dan ook de lessen van Paelinck bij. Maar daar hij in de woonst van zijn ouders geen behoorlijke plaats vond om te werken, kreeg hij de toelating om in het stadsmuseum (16) te werken. Daar heeft hij verscheidene portretten (17) gemaakt. Ook "Hebe met de arend" (18), waarmee hij de prijs behaalde (19), heeft hij in het museum geschilderd. En wanneer hij een opdracht voor een schilderij kreeg, zoals die van de "Barmhartige Samaritaan" voor de kerk van Astene bij Deinze (20), schilderde hij die in het museum. Het portret van de Graaf d'Alcantara (21), als kolonel van de Burgerwacht, ten voeten uit, schilderde

hij bij de Graaf de Bueren in de Keizer Karelstraat (22). En hierdoor kwam het dat hij bijna geen vaste woonplaats had, maar overal heen trok waar men hem werk in opdracht gaf en daar (ter plaatse) zijn opdracht uitvoerde. Daardoor zijn z'n nabestaanden (23) verplicht geweest, overal opzoekingen te doen om te vinden waar nog iets was dat hen toebehoorde.

Dan was er zijn neef, het "Hoedje Picqué" zoals men hem noemde, omdat hij - of hij nu werkte of niet - altijd zijn hoge hoed en zijn zwart rokkostuum ("abit") droeg, waarvan men op de duur geen kleur meer kon onderscheiden, daar hij er zijn borstels en penselen aan afveegde om ze niet te moeten uitwassen. Deze slordige jongen heeft nooit het talent van zijn neef bereikt en is altijd een middelmatige herbergschilder gebleven, die de taferelen van de liedjeszangers schilderde. Nadat zijn ouders van de cholera gestorven waren (24) en hij zonder geld en nog altijd met zijn gekleurde hoed en zijn stijf harlekijnpak naar huis kwam, smet zijn zuster, Mie den Kozak (25), hem op straat. Zij was vroeger een mooi meisje geweest en had voor haar neef in het museum geposeerd voor zijn schilderij "Hebe" (26). Zij beroemde zich erop dat haar klomp aan de "Vrijboom" (27) hing, met het bloed van Voortman geverfd. Naderhand heb ik een hele tijd van Hoedje Picqué niets meer gehoord, totdat zijn jongste zuster Adèle (28) mij gezegd heeft dat ze vernomen hadden dat hij op een morgen in een schuur in Lochristi (29) dood aangetroffen was."

Tot zover de notities van J.-B. Lybaert. Hij weet over Picqué enkele tot nog toe onbekende wetenswaardigheden mee te delen, waaruit het belang van zijn tekst (hoe anekdotisch ook) moge blijken. Als Lybaerts informatie juist is, waren drie feiten belangrijk voor Picqués vorming als schilder:

1° Hij zou voor het schilderen gekozen hebben naar het voorbeeld van zijn (twee jaar oudere) neef Petrus Livinus ("Hoedje Picqué") wiens ouders met hun gezin in 1813 naar Gent waren gekomen. Deze omstandigheid kan uiteraard meegespeeld hebben bij de beslissing van Charles Louis Picqué om zelf ook schilder te worden. Maar dit neemt niet weg dat de invloed van zijn moederlijke oom, de Deinse schilder Pieter Cras, daarbij nog veel sterker zal geweest zijn. Bij deze oom, die in die jaren zelfs aan de Gentse Salons deelnam, bleef Charles Picqué tot ca. 1818 op de Markt in Deinze inwonen, ook nadat zijn eigen ouders in 1814 eveneens naar Gent waren vertrokken (30).

2° Picqué kreeg in Gent eerst een schildersopleiding van de (voorts totaal onbekend gebleven!) schilder Constantin Sloedens, op wiens aandringen hij dan leerling kon worden bij de beroemde meester Jozef Paelinck (° 1781) uit Oostakker.

3° De jonge Picqué heeft, bij gebrek aan een eigen atelier, een tijdlang mogen werken in het "stadsmuseum". Het ware verder te onderzoeken of dit een al-

leenstaand en uitzonderlijk feit was, dan wel of dit vaker voorkwam (en onder welke voorwaarden).

Sommige Lybaert-gegevens vragen eveneens verder onderzoek. Hij deelt b.v. mee dat Picqué een schilderij "den goeden Samaritan" (*sic*) zou geschilderd hebben voor de kerk van Astene. Dit is een nieuw gegeven. Een Picqué-schilderij is daar evenwel niet bekend. Heeft Lybaert zich vergist? Of is er verwarring met een ander, wél in de kerk aanwezig schilderij, nl. "Jezus en de Samaritaanse vrouw" (31)? Dit doek was nochtans van zijn jaargenoot Felix Heyndrickx!

Nog andere Lybaert-gegevens zijn eerder van anekdotische aard, hetgeen toch niet belet dat het b.v. leuk is te weten dat Picqué zijn "Hebe" (1826) zou geschilderd hebben met zijn mooi nichtje Marie (Mie den Kozak!) als poserend model. In 1826 was het meisje (geboren in december 1815) evenwel amper 11 jaar oud, een beetje jong misschien als we zien welke volrijpe vrouw Picqué op het doek heeft geborsteld. Of heeft de schilder alleen maar de gelaatstrekken ontleend aan het pril, onschuldig meisjesgezicht van zijn mooie jonge nichtje? Datzelfde nichtje moet zich dan later (1831) wel ontpopt hebben als een felle kampioene in de prille sociale ontvoogdingsstrijd van de Gentse arbeiders en daarbij in botsing gekomen zijn met de bekende katoenfabrikant Voortman... Even anekdotisch uiteraard zijn de meeste gegevens over "Hoedje Picqué", die maar een "herbergschilder" was die (ook) voor liedjeszangers werkte. We blijven bij die alleszins kleurrijke Gentse figuur niet staan, maar moeten er wel op wijzen dat zijn (allicht vagabondeske?) dood hem niet in een schuur in Lochristi verraste maar wel een eind verder van Gent weg, nl. op een boerderij in Krubeke aan de Schelde.

Weer andere Lybaert-notities over de Picqué-familie vergen alleszins zekere correcties. Dat Picqués vader "bodschaper was (die) kommissien dede op Gend, Dijnze en omliggende" lijkt toch minder waarschijnlijk. Verwarde Lybaert misschien met het feit dat Picqués moeder - Maria Judoca Cras - stamde uit de familie van de Deinse *stadsbodes*: zowel haar grootvader Judocus als haar vader Joannes Ferdinandus Cras hadden die functie in Deinse stadsdienst. Zover we weten was Picqués vader een kleermaker (als zodanig wordt hij vermeld in de Gentse bevolkingsregisters tot 1832) en zijn moeder was naaister ("couturière" volgens de telling van 1812-1814). Dat hij zich misschien wel haastig repte om de bestelde kleren naar de klanten te brengen, maakt hem daarom nog niet tot een "boodschapper", zoals Lybaert hem kwalificeert.

Ook schrijft Lybaert dat de "*oudste* zoon" van vader Picqué niet naar de fabriek ging, maar boekdrukker werd. De oudste zoon was echter niemand anders dan

de kunstschilder Charles Picqué (°Deinze 1799) zelf; de tweede oudste zoon was Pierre Ferdinand (Gent 1804 - Lesquin/Fr. 1871), en die werd wel degelijk fabrieksarbeider. Het was daarentegen de *jongste* zoon in het gezin Picqué, nl. Alexander (Gent 1819-1912), die steendrukker werd. En een zuster van Charles, nl. Sophie (°Deinze 1800) trouwde in 1822 met Petrus Jos. Cambier, die een boekbinder was. Heeft Lybaert hier en daar sommige (op zich juiste) familiegegevens onderling verward? Maar wie zou hem dat kwalijk kunnen nemen?

Dit dus tot besluit. Jan-Baptist Lybaert is een rijke bron van informatie over een aantal schilders, die honderdvijftig jaar geleden in Gent actief waren. Over de familie Picqué brengt hij veel nieuwe, tot nog toe onbekende gegevens aan, sommige waardevol op zichzelf, andere dan weer in hoofdzaak anekdotisch. Een kritisch onderzoek van zijn Picqué-tekst heeft m.i. wel aangetoond, dat vele gegevens inderdaad juist zijn, maar dat men de auteur niet altijd op zijn woord (of dat van zijn informanten) mag geloven. De juistheid van zijn informatie moet zoveel mogelijk via andere bronnen nagegaan en geconfirmeerd worden.

Lybaerts notities vormen dus wel degelijk, onder enig voorbehoud, een bruikbare bron.

NOTEN

1. Univ. Bibl. Gent, Hs. III, 16 (Documentatie Frédéric de Smet), Doos 40. Integrale publicatie van de volledige Lybaert-tekst, met toelichting door D. Van Ryssel, in *Ghendtsche Tydinghen*, jrg. 27 nr. 6 (15.11.1998), blz. 281-310. De Picqué-tekst is daar te vinden op blz. 294-295.
2. Zie P. HUYS, Kwartierstaat Charles Louis Picqué, in: *Vlaamse Stam*, 29/2 (febr. 1993), blz. 57-66, alsook IDEM, *Kunstschilder Charles Picqué* (Deinze, K.O.K., 1993), blz. 149 en genealogische tabellen in bijlage.
3. Op 2 messidor jaar VII (= 20 juni 1799) werd de schilder Picqué niet in Petegem maar in Deinze geboren, in de ouderlijke woonst op de Markt (zie geboorteakte Deinze, jaar VII, 209: "que Marie Jossine Cras, son épouse légitime, est accouchée le jourd'hui, deux messidor, à deux heures de la nuit, dans sa maison Section des Marchés, d'un enfant mâle... (au) prenom de Charles Louis"). Blijkens de bevolkingstelling van het jaar IV (1796) woonde het gezin Picqué (sinds 1791) vlakbij de Leiebrug rechtover de O.-L.-Vrouwewerk ("Prez l'Eglise"). Zie G. DEMUYNCK, *De volkstelling van het jaar IV* (Deinze, VVF, 1992), nrs. 39-42; het gezin bestond toen uit Philippe Jacques Picqué, 30 j., kleermaker; Albertine Minnens, 33 j., zijn vrouw; Jean Van Helt, 23 j., zijn knecht; Isabelle Naessens, 80 j., zijn schoonmoeder; één kind beneden de 12 jaar.
4. Zijn vader *Philip Jacob Picqué* (Aarsele 9.1.1768 - Gent 23.4.1834) was geen bode, maar kleermaker! Hij verloor zijn eerste vrouw Albertine Minnens kort na de geboorte van twee dochtertjes (°1793 en 1794) en hertrouwde op 11.10.1798 met Maria Judoca Cras (Deinze 27.4.1779 - Gent 21.2.1836), dochter van de Deinse stadsbode Joannes Ferdinandus Cras (1751-1833), die trouwens zijn vader Judocus Cras (1703-1787) als stadsbode had opgevolgd.

5. Met "zijn broeder" wordt bedoeld *Carolus Picqué* (Aarsele 8.2.1771), gehuwd te Aarsele 15.9.1795 met Maria Joanna de Bruyn (Kanegem ca. 1768 - Aarsele 12.5.1809)); uit dit huwelijk zes kinderen, allen te Aarsele geboren (Hilarius, °† 1795; *Petrus Livinus*, 1797; Amelia 1799; Blasia, 1801; Franciscus Jacobus, 1804; Louis François Joseph, 1807). Hertrouwd te Aarsele 7.3.1810 met Isabella Ros(alia) Clau(w)s (°1.11.1791), uit welk tweede huwelijk nog acht kinderen, nl. vijf zonen (Fredericus, °Aarsele 1811; Charles, °Gent 1813; Felix Jacobus, 1820; Guillielmus Amandus, 1823; Polidor, 1826) en drie dochters (*Maria Petronilla*, 1815, alias *Mie den Kozak*; Francisca Jacoba, 1818; *Adelia*, 1829-1867).
6. Oom Carolus Picqué was met zijn hele gezin (zwangere vrouw en vier kinderen) in maart 1813 vanuit Aarsele (Donderstraat) naar Gent verhuisd. Maar voor hij op de Oude Vest terechtwam, woonde hij eerst nog op een paar andere adressen. Zie Bevolkingsregister Telling (T) 1812-1814, Wijk (W) 2, Boek (B) 7, f° 171 (*Brandstraat*), nr. 507 ("Charles Pycqué, 40 j., tailleur"). Daarna T. 1812-1814, W. 1, B. 5, f° 178 (Rue de l'Esturgeon = Steurstraat), oud nr. 29, nieuw nr. 5 ("Charles Picquet, 40 j., garçon tailleur") en T. 1812-1814, W. 1, B.5, f° 254 (Rue du Vieux Rempart = *Oude Vest*), oud nr. 258, nieuw nr. 8 ("Charles Picquet, 42 j., ouvrier tailleur - venant Rue de l'Esturgeon n° 5, le 5 juin 1815)."
Op de Oude Vest bleef het gezin wonen tot na de dood der ouders in 1832: zie T. 1813-1817, W. 1, B. 7a, f° 297 (inschr. nr. 6128, huisnr. 8/4); T. 1818-1820, W. 1, B.8, volgnr. 3102, huisnr. 8/4; T. 1821-1824, W.1, B. 9, f° 202, inschr. nr. 3138, huisnr. 8/4; T. 1824-1826, W. 1, B.10/10bis, f° 76, volgnr. 3219 (*Oude Vest* 8/3); T. 1827-29, W.181, volgnr. 3231.
7. Vader Picqué verhuisde met zijn gezin (vrouw en drie van zijn kinderen) van Deinze naar Gent in 1814 en vond onderdak in het Gravenkasteel, dat toen een "woonkazerne" was.
8. In de Gentse *Bevolkingsregisters* is het verblijf van het gezin Picqué via de resp. tellingen (T) van Wijk 3 moeiteloos te volgen: T.1812-1814, W.3, B.10, f° 11, huisnr. 27; T.1815-1817, W.3, B.11, f° 11, nr. 27; T.1821-1823, W.3, B.13, f°15, nr.519; T.1824-1826, W.3, B.14, f° 15; T.1827-1829, W.3, B.15, f° 7, nrs. 226-230, Gravenkasteel 3; T.1830-1832, W.3, B.16, f° 19, Gravenkasteel 8. In al deze registers wordt voor Philippus Picqué (ook gespeld als Picquet, Picquez, Pycket) als beroep vermeld: "tailleur" of "(mans)kleermaker". Zie, na het overlijden van vader Picqué op 23.4.1834, ook nog T.1833-1837, W.3, B.18, f°12, Gravenkasteel n° 8 ("Marie Judoca Cras, wed. Picqué - dagloonster; † 21.2.1836). Na haar dood verhuisde haar zoon Petrus Ferdinand Picqué, ° 1804, fabriekwerker, met zijn vrouw Serafine De Meyer en hun dochtertje Francisca, evenals zijn zuster Colette Picqué, °1806, naar een woning Fabriekplaats 16 (T.1833-1837, W.3, B.18, f° 234), terwijl de jongste zoon Alexander, °1819, verhuisde naar de Zaaianstraat 6.
9. Dat de meeste kinderen van het gezin Picqué-Cras (broers en zusters dus van de schilder Charles Louis Picqué) naar de fabriek gingen in Gent, vinden we bevestigd in de Gentse bevolkingsregisters. Petrus (= Pierre Ferdinand, ° Deinze 1804) vinden we aanvankelijk vermeld als "daghuerknecht" (T.1821-1823, W.3., B.13, f° 15 en T. 1824-1826, W.3, B.14, f° 15) en dan later als fabriekwerker (T.1833-1837, W.3, B.18, f°234, Fabriekplaats 16). Zijn zuster Coleta (° Deinze 1806) huwde in 1829 met de Wondelgense katoenspinster Phil. Jac. de Valckenaere; haar oudere zuster Sophie (° Deinze 1800) was in 1822 gehuwd met de Gentse boekbinder Petrus Jos. Cambier. Ook Felix August (° Deinze 1809) en Ferdinand (° Gent 1817) vinden we vanaf 1838 als fabriekwerkers vermeld, en wat later ook nog hun jongere broers (zie verder noot 28). Felix vinden we nog later als herbergier vermeld. De jongste broer Alexander werd steendrukker (zie noot 10).
10. De *oudste* zoon in het gezin Picqué-Cras was de latere kunstschilder Charles Louis Picqué. Het was integendeel de *jongste* zoon Alexander (1819-1912) die steendrukker werd. In 1843 huwde hij met de weverin Francisca Henrot en in de jaren 1847-1852 woonde hij met zijn gezin in de IJkstraat.

11. De drukker in de Koestraat was niet *Poorter*, maar Josse Ferdinand *Vander Poorten* (° Gent, 6.3.1816; geh. met Barbara Toefaert, °1811), steendrukker-winkelier. Hij startte met zijn drukkerij in de Korte Dagsteeg 25 en verhuisde op 1.6.1851 naar de Koestraat 15 (later hernoemd 17). Op 15.1.1880 bracht hij zijn zaak over naar de Ketelvest 50.
12. Deze neef was Petrus Livinus Picqué (° Aarsele, 11 sept. 1797), zoon van Carolus en Maria Joanna de Bruyn. Tussen 1818 en 1829 vinden we hem vermeld als "barbouilleur", resp. "huys schilder", wonend bij zijn ouders op de Oude Vest 8/4. Zie T. 1818-1820, W.1, B.8, volgnr. 3102; T.1821-1824, W.1, B.9, f°202, volgnr. 3140; T.1827-1829, W.1, B.13, f°181, volgnr. 3231. Zie verder noot 29.
13. De aanwezigheid van Charles Picqué op de Gentse Academie (waarvan we in het academie-archief nochtans géén sporen terugvonden) moet dan alleszins voor 1820 te situeren zijn, aangezien hij van 1820 tot 1824 leerling was van de Brusselse Academie.
14. Over Constantinus Marinus Sloedens (1785-1851), portret- en historieschilder zie *Ghendtsche Tydinghen* (nov. 1998), blz. 284-285 en blz. 304, noot 20. - In de *Wegwyzer der Stad Gend*, 57e jaar (1827), blz. 157, lezen we dat hij "gratis lessen (gaf) aen circa 200 leerlingen". Sloedens had onder zijn betere leerlingen o.m. Jozef Pauwels, Henri Vanderhagen, Isidoor van Himschoot, Jan Egidius Vanderplaetsen, Pier Meunynck-Ghyoot, J. Capenick en Emmanuel Noterman.
15. Jozef Paelinck (Oostakker 20.3.1781 - Brussel 19.6.1839), leerling van J.-L. David in Parijs. Trok naar Italië en werkte in Rome met J.-D. Ingres en de Bruggeling J.D. Odevaere in het Quirinaal, en werd na zijn terugkeer leraar aan de Gentse Academie en hofschilder van Koning Willem I. Hij schilderde vooral historische, mythologische en religieuze taferelen. Wanneer Picqué in Gent leerling van Paelinck was, is niet met juistheid bekend (1818-1820?). In 1820 liet Picqué zich inschrijven aan de Academie van Brussel. In de tentoonstellingscatalogus van het Driejaarlijks Salon van Brussel van 1821 staat hij vermeld als "Ch. Picqué, de Deinse, élève de Paelinck".
16. Het Stadsmuseum, opgericht in 1794, was eerst ondergebracht in de kerk van de voormalige Sint-Pietersabdij; de verzameling bestond aanvankelijk uit de geconfisqueerde schilderijen van een aantal Gentse kloosters en kerken. Het museum werd later overgebracht naar "een lokaal dat de stad doen maeken heeft in het beluyk der Academie, in de geweene Augustynen" (zie *Wegwyzer der Stad Gent*, jaar 1824, blz. 104). Toen Picqué er zijn "Hebe" schilderde, was Pieter Van Huffel conservator van het museum; conciërge was ene "Verplancke, Margaritestraete, nevens de academie" (*Wegwyzer*, jaar 1826, blz. 188).
17. Er zijn uit de vroege jaren '20 inderdaad enkele door Charles Picqué geschilderde portretten bekend, w.o. een "Mansportret" uit 1822 (veiling Christie Londen 4.8.1916) en het "Portret van Bernard Callier" (een Deinse jeugdvriend) uit 1826. Op het Driejaarlijkse Salon van Gent in 1823 exposeerde Picqué een "Dubbelportret van een jongen en een meisje", op het Salon van Brussel in 1824 een "Portret van een priester" en een "Mansportret" en op het Salon van Mechelen in 1825 ook twee "Portretten". En op het Brussels Salon van 1827 toonde Picqué het "Portret van een kunstenaar in blauwe mantel". In privé-bezit (Deinze, resp. Oostende) bevinden zich ook nog twee heel vroege portretten uit de (eerste helft der) jaren 1820.
18. Het bekroonde schilderij "Hebe" (olie op doek, 290 x 197 cm.) is in het Museum Schone Kunsten Gent, inv. nr. 1826-AJ.
19. Met de levensgrote voorstelling van de godin Hebe (dochter van Zeus en Hera, wijnschenster op de Olympos) behaalde Picqué in 1826 op het Driejaarlijks Salon van Gent de eerste prijs historieschilderen. De commentaartekst in de Saloncatalogus van 1826 luidt: "Zij (= Hebe) staat recht op eenen wolk, die over een landschap drijft. Zij is schier naakt, nauwelijks bedekt met eenen gazdoek sluier, en wendt het hoofd naar den arend van Jupiter, aan haren rechterkant afgebeeld, wien zij in eenen beker te drinken biedt; in de linkerhand houdt zij eene gouden kruik.
20. In de Sint-Amandus- en Sint-Jobkerk van Astene is geen schilderij "De goede Samaritaan"

- van Picqué bekend. Er is wel een schilderij "Jezus en de Samaritaanse vrouw" (olie op doek, ca. 190 x 150 cm.), dat blijkens een oude kerkinventaris van 1883 werd "geschilderd en gegeven door Felix Heyndrickx omtrent 1825". Deze Felix Ferdinand Jean Heyndrickx was een Gents schilder (° 19 nivôse VII of 19 nov. 1799), zoon van de rentenier Ferdinand (1765-1833) en van Colette Bauwens. Hij schilderde historische en religieuze genretafere-len en portretten. Hij was leerling te Brussel van J.L. David en in Parijs (1819) van baron Gros. - In Chr. Vandenbussche, *Fotorepertorium van de bedehuizen. Kanton Deinze* (Brussel, K.I.K., 1976), blz. 20 (K.I.K. - foto M 77695/73) wordt dit schilderij in de kerk van Astene ten onrechte als een anoniem werk beschouwd ("Vlaamse School, einde 18e eeuw"). Het dateert van 1823 en behaalde een "accessit" (d.i. de tweede prijs) in de leerlingenwedstrijd op het Salon van Gent, ex-aequo na Josse Vanden Abeele (zie *Messenger des sciences et des arts*, 1823, blz. 175). - Ferdinand Heyndrickx sr. († 1833), vader van de schilder, bewoonde in de zomer zijn kasteel Wallebeke (het latere "Zonnehuis" van Emile Claus) in Astene. Vandaar allicht die gift van een schilderij aan de kerk aldaar.
21. Het portret van "Graaf Emanuel Joseph d'Alcantara" (1849) bevindt zich nog in familiebezit in Kaprijke.
  22. In 1852 schilderde Picqué een "Portret van Gravin de Bueren, geboren Anne d'Alcantara, en haar twee dochtertjes". Het bevindt zich in het Museum van Deinze en de Leiestreek (inventaris nr. 340/PIC.-ch. 3). Edouard Joseph de Bueren (graaf geworden in 1858), woonde toen inderdaad in de Gentse Keizer Karelstraat. Een tweede identieke en eigenhandige versie van dit portret bevindt zich in een privécollectie te Melle-Kwatrecht.
  23. De enige directe nabestaanden (na Picqués dood in 1869) waren zijn ongehuwd gebleven zoon Camille Joseph (1834-1909) en zijn dochter Virginie Hélène (1836-1917), in 1869 gehuwd met Joseph François Willems (maar zonder verdere descendenten). Uit deze passus blijkt dat J.B. Lybaert zijn tekst pas na Picqués dood kan geschreven hebben, d.w.z. tussen 1870 en 1889.
  24. De ouders van "Hoedje Picqué" (zie noot 5) zijn inderdaad allebei aan de cholera bezweken. Carolus tweede vrouw, Isabella Rosa Claus, dochter van Joannes Baptist en van Petronella Velde, stierf op 12 juli 1832, veertig jaar oud (Overlijdens Gent, boek 115, f° 292v°, akte 1150). Carolus Picqué, kleermaker, 62 jaar oud, stierf drie dagen later, op 15 juli 1832, in het "hospitaal der Cholériques (bij) de Capucienen" (Overlijdens Gent, boek 12, f° 311, akte nr. 1208). De cholera-epidemie in Gent maakte dat jaar bijna tweeduizend slachtoffers, vooral tussen 25 mei en eind aug. 1832; ook in aug. 1833 waren in Gent opnieuw talrijke gevallen van cholera. Zie daarover: AVANTI, *Terugblik. Proeve eener geschiedenis der Gentsche Arbeidersbeweging gedurende de XIXe eeuw* (Gent, Volksdrukkerij, 1908), blz. 74-75, en G. MAHIEU, *Cholera-epidemieën te Gent in de 19e eeuw*, RUG, onuitg. lic.-verh. 1969). Ziehier de evolutie der jaarlijkse sterftcijfers in Gent vanaf 1830: 2301 overlijdens in 1830, 2600 in 1831, 4462 in 1832, 3084 in 1833, 2987 in 1834 en 2658 in 1835. Zie ook K. VELLE, "België in de 19de eeuw. Gevolgen van de 'blauwe dood'", in: "Cholera in de 19de eeuw", themanummer van het *Tijdschrift voor Geneeskunde*, jrg. IV, nr. 2 (nov. 1997), blz. 96. Na de dood van de ouders bleef het gezin Picqué wonen in het huis op de Oude Vest 8/4, nl. twee kinderen uit het eerste huwelijk van Carolus met M.J. de Bruyn (Franciscus en Blasia) en zes kinderen uit zijn tweede huwelijk met Isab. R. Claus (nl. Fredericus, Felix Jacobus, Guillielmus Amandus, Polidor, Adelia en Frederica Jacoba).
  25. Eigenlijk was het zijn (18 jaar jongere) halfzuster *Maria Petronilla Picqué*, op 13 dec. 1815 geboren uit het tweede huwelijk van Carolus Picqué. Hoe en waarom zij de bijnaam "Mie den Kozak" kreeg, is ons niet bekend. Tot 1837 woonde ze nog met haar broers en zusters op de Oude Vest nr. 8/9 (zie T.1833-1838, W.1, B.17, f° 176, nrs. 4334 e.v.), maar in mei 1837 trok ze alleen naar Roosendaelken nr. 8 en in juli 1838 verhuisde ze vandaar naar Huidevetterken nr. 21 (zie T.1838-1846, W.3, B.20, f° 356), vervolgens naar de Lange Schipgracht nr. 36 (T.1838-1846, W.3, B.20, f° 282) en in juli 1839 naar Herodeszak nr. 4

(idem, B.20, f° 171). Het geeft een idee van de mobiliteit van Gentse arbeiders binnen hun stad. Sedert 1838 staat ze vermeld als "fabriekwerkster". Ze huwde op 13 okt. 1841 met Guillielmus Van der Bruggen, een 29-jarige Gentse katoenspinner. Uit de huwelijksakte (Gent, boek 108, f° 358r°/v°, akte 642) blijkt dat de bruid en bruidegom ongeletterd zijn, evenals haar twee broers-getuigen (Franciscus Picqué, 37 jaar, en Fredericus Picqué, 31 jaar).

26. Toen Charles Louis Picqué in 1826 zijn "Hebe" schilderde, was zijn nichtje Maria Petronilla (°13.12.1815) dus nog geen elf jaar oud, wat haar poseren voor de Hebe-figuur (door Picqué als een welige volwassen vrouw uitgebeeld) toch wel bijzonder twijfelachtig maakt! Of verleende de schilder aan zijn Hebe misschien alleen maar de gelaatstreken van zijn jonge nichtje?
27. Dit is een allusie op het beruchte *incident-Voortman* in april 1831. Na het uitbreken van de Belgische revolutie in september 1830 had de orangistische fabrikant J.B. Voortman-Van Zantvoorde (1804-1859) zijn textielfabriek gesloten. Op 2 april 1831 waren zijn werkloos geworden arbeiders hem om werk en eten gaan vragen, maar hij zou hen geantwoord hebben dat ze maar de bladeren van hun "Vrijboom" (= de door de patriotten op 29 maart geplante vrijheidsboom) moesten eten als ze honger hadden. Op 4 april werd Voortman, op weg naar zijn fabriek, door een samengeschoolde menigte van patriotten en ontevreden arbeiders uit zijn rijktoets gehaald en meegesleurd naar de "Vrijboom" op de Vrijdagmarkt. Hij werd herhaaldelijk verplicht de boom te kussen en werd ook met zijn gezicht tegen de stam van de boom geslagen. Fel verminkt, werd hij vervolgens naar de Kouter gesleept, maar kon daar eindelijk ontzet worden. Intussen werd zijn fabriek bestormd en ten dele vernield; ze werd pas in juli 1832 heropend. In januari 1833 kwam de zaak-Voortman voor het Assisenhof van West-Vlaanderen. Zie AVANTI, a.w., blz. 67; en ook S.H. SCHOLL, *Bijdragen tot de geschiedenis der Gentse arbeidersbeweging*, I (Brussel, 1957), blz. 90. Volgens J.B. Lybaert zou de met Voortman-bloed geverfde klomp van Mie den Kozak aan de Vrijboom opgehangen zijn; zij was toen goed 15 jaar oud! Het feit zelf (maar zonder vermelding van de identiteit van de daderes) wordt bevestigd door wat we over het Voortman-incident lezen in de *Gazette van Gend* nr. 2014 van dond. 7 april 1831: "Een vrouwspersoon bragt hem met haren kloef geweldige slagen op het hoofd toe, zeggende: 'laet mij nu ook eens mijne goesting doen'." Deze vrouw zou dus Maria Petronella Picqué geweest zijn. Haar naam komt evenwel niet voor onder de veroordeelden (noch onder de vrijgesprokenen) op het Assisenhofproces in Brugge (zie *Gazette van Gend* nr. 2280 van 20 jan. 1883). De daders werden zeer zwaar gestraft; drie onder hen (Adr. Toorens, J.B. de Jonghe en Constant Spaliers) werden veroordeeld tot levenslange dwangarbeid en brandmerking, twee anderen (Th. Corn. Berlo en Nicolaes Versleycke genaamd *Teye*) kregen 18 resp. 15 jaar dwangarbeid. Anderen werden voor jaren opgesloten. Tien verdachten werden vrijgesproken.
28. Adelia (Gent 1829-1867) was inderdaad de jongste zuster van "Hoedje Picqué". Zij bleef ongehuwd. In de T.1838-1846, W.3, B.21, f° 340 vinden we haar ingeschreven in de Charreustestraat 17, samen met nog vier broers (Francies Jacob en Felix, allebei fabriekwerkers, Willem Amand en Polidore, resp. 15 en 12 j. oud), en hun 20-jarige zuster Francisca Jacoba. Idem ook in T.1847-1856, W.3, Boek 2, f° 83, zelfde adres: alle gezinsleden Picqué staan er nu als "fabriekwerker" vermeld.
29. Petrus Livinus, alias "Hoedje Picqué" is niet in Lochristi, maar wel in Kruikeke overleden, op 26 sept. 1836, om twee uur 's nachts in de woning van de landbouwer Ferdinand van Royen, die, samen met de grafmaker Frederik Frans, diezelfde dag nog de overlijdensaan-gifte deed. Copie der overlijdensakte genoteerd in Gent (Overlijdens, boek 131, f° 549, akte 2145 dd° 3.10.1836). Hij was veertien dagen voordien net 39 jaar geworden.
30. Zie P. HUYS, *Kunstschilder Charles Louis Picqué* (Deinze, K.O.K., 1993), blz. 18-20.
31. Zie P. HUYS, "Over een schilderij "De Samaritaan(se)" in de kerk van Astene", in: *K.G.K.-Contactblad* (Deinze), jrg. 18 nr. 6 (nov. 1998), blz. 2475-2477.

BIBLIOGRAFIE

In "**Vereenigd zijn wij alles, onvereenigd zijn wij niets**" geeft Bart De Wilde een uitgebreid overzicht van 100 jaar Socialistisch Textielsyndicalisme.

Het is immers in 1898 dat een aantal plaatselijke socialistische textielarbeidersorganisaties zich verenigden in een overkoepelende nationale organisatie. Een stukje geschiedenis dat nu weer vastligt in een boek van formaat 21 x 28 cm., 127 bladzijden telt en overvloedig geïllustreerd is met een 130-tal afbeeldingen, waarvan verschillende in kleur.

De prijs bedraagt 995 fr. en het boek is te bekomen bij de Uitgeverij Ludion op de Muinkkaai 42 te Gent. Tel.: 233.48.16.

Ter gelegenheid van het Keizer Kareljaar heeft het "Openbaar Kunstbezit in Vlaanderen" 3 zeer interessante boekjes uitgegeven, allen van hetzelfde formaat 16 x 28 cm. en 60 bladzijden tellend.

1° "**Gent, een stad en haar keizer**" is een wandelgids die een beeld ophangt van het Gent in de eerste helft van de 16e eeuw. Er worden 24 sites aangedaan.

2° "**Van Keizer Karel tot het O.C.M.W. Vijf eeuwen welzijnszorg in Gent**". In 2 wandelingen worden 34 sites aangedaan, vertrekkende van de Armenkamer.

3° "**Middeleeuws Manhattan. Rijkdom in Gentse stenen**". Hierin wordt gewandeld langs meer dan 40 huizen van middeleeuwse oorsprong.

Deze boekjes zijn zeer overzichtelijk geschreven en wat ze bijzonder interessant maakt zijn de overvloedige illustraties.

Wie deze 3 boekjes koopt komt in het bezit van een 200-tal zeer waardevolle foto's, waarvan de meesten in kleur.

De zeer schappelijke prijs is 250 fr. Uitsluitend te bekomen in het Stadswinkel-tje, maar opgepast, dat is verhuisd, het is niet meer in de Stadsbibliotheek maar in het Administratief Centrum ernaast.

In de "**Handelingen - Nieuwe Reeks - Deel LII**" van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent noteerden wij de volgende Gentse onderwerpen:

- Armenzorg in het negentiende-eeuwse Gent. Analyse van de jaarrekeningen van de Gentse Burgerlijke Godshuizen (1820-1925), door Elke Coolens.
- Enkele aspecten van de Gentse burgerwacht (1830-1920), door Luc Lievens.
- De Messenger en de Maatschappij. Over geschiedbeschuwing te Gent, 1870-1914, door Jo Tollebeek.
- Dulle Griet, het archiefbeheersysteem van de Stad Gent, door Leen Charles.
- Cultuurprijs Stad Gent (28-04-98).

Verslag van de uitreiking van deze prijs aan Mevrouw Hilda Coppejans-Desmedt.

- En wel te verstaan de Bibliografie van de geschiedenis van Gent 1997-1998 met niet minder dan 248 items. Maar dit getal moet toch wel gerelativeerd worden, want wij zien niet goed in wat Instellingen van de Kasselrijen van Oudenaarde met Gent te maken hebben, of de Brugse Opstand van 1436-1438, of de Middeleeuwse Archeologie in België en aangrenzende gebieden, etc.

Prijs voor niet-leden: 850 fr. Verdere inlichtingen te bekomen bij Dr. M. Boone - Blandijnberg 2 - 9000 Gent.

Een van de typische Belgische exportproducten, naast o.a. bier en pralines, is de Azalea en het mag wel gezegd worden dat het om een marktleider gaat op dat gebied. Van de Europese productie (100 miljoen stuks per jaar) wordt meer dan de helft geleverd door België voor een waarde van verschillende miljarden.

De azaleateelt is een sector die een 1100-tal mensen tewerkstelt en die voor 98% (!) gelegen is in de Gentse regio.

Het is dus niet zo verwonderlijk dat daar, eindelijk, een boek over gepubliceerd werd. Het werd geschreven door Dr. ing. Jozef Heursel die zich sinds 35 jaar bezighoudt met de azaleateelt.

Het boek kreeg de naam mee "**Azalea's. Oorsprong, veredeling en cultivars**". Misschien zullen niet al onze lezers vertrouwd zijn met het woord "cultivar". Deze term die gebruikt wordt in de tuinbouw is in feite een samen-trekking van het Engelse "cultivated variety", dus een gekweekte variëteit.

Het is een kapitaal werk voor vaklui, maar ook de gewone plantenliefhebber kan er heel wat uit leren. Het boek bevat o.m. een alfabetische lijst van 800 cultivars met bij iedere variëteit een korte beschrijving. Het boek is "opgefleurd" (dat is hier wel het juiste woord) met een 180-tal foto's, vanzelfsprekend in kleur.

Dit standaardwerk werd uitgegeven door Lannoo, heeft een formaat van 16,5 x 21 cm., telt 192 bladzijden en kost 995 fr. Te verkrijgen in de boekhandel.

"Waar is de Tijd?" - N° 19 - "1350 jaar Gentenaars en hun scholen" Tekst: Mevrouw Hilde De Ridder-Symoens.

De eerste schoolstrijd 800 jaar geleden. Scholen vroeger, thuis in een kamer, kelder of zolder. Leraren: dikwijls als bijverdienste van een koster, huisvrouw, winkelier of herbergier. Latijnse scholen. Humanisten. Tijdens het Calvinistisch Bewind. Armenscholen, kuldere, blauwe meisjes, rode lijvekens. Jezuïetencollege, Koninklijk college. Tekenen- en schildersschool, Centrale school, Universiteit. Stadsscholen, 19e eeuwse schoolstrijd. Meer dan 50 foto's.

"Waar is de Tijd" - N° 20 - "1350 jaar Gentenaars en hun bestuurders". College der 13, 26, 39. Keure en Ghedeede. De Graaf, de poorters, de neringen.

Spanjaarden, Oostenrijkers, Fransen. Hollands regime, Belgische onafhankelijkheid. Algemeen stemrecht.

Dit is het laatste nummer in deze serie. Met zijn 488 bladzijden een zeer welgekomen aanwinst voor Gentse bibliotheken. Vooral de 1.000 foto's zal men graag opnieuw willen bekijken.

Enkel spijtig dat hier en daar in de tekst foutjes geslopen zijn, zoals bvb. in het laatste nummer waar men Hugonet en d'Humbercourt nog maar eens laat ont-
hoofden op het Veerleplein, daar waar dit gebeurde op de Vrijdagmarkt.

160 fr. in de boek- en dagbladhandel.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Op de vraag van de heer **J. Paul Fransen s.j.** (Gh. T. 1999 - N° 3 - p. 179) ontvingen wij het volgende antwoord van Mevrouw **Marie Christine Laleman**:

De Ketelvest of Ketelvaart is een gegraven waterloop die deel uitmaakte van de tweede stadsomwalling en in opdracht van de stad, wellicht omstreeks 1100, werd gegraven. De gracht vormt een verbinding tussen de Leie en Schelde op een plaats waar ze voor de samenvloeiing het dichtst bij elkaar lagen. Het moet een hele opdracht geweest zijn om met de middelen van die tijd dit werk in de hogere Gentse zandbodems uit te voeren. Met de uitgegraven aarde werd er aan de stadszijde een wal opgeworpen. De gracht wordt inderdaad soms verkeerdelijk als Schelde of in mindere mate als Leie aangeduid. Mogelijk ontstond er verwarring omdat in Gent inderdaad heel wat waterlopen in oorsprong Leie- of Schelde-armen zijn. De grens tussen de stad of het schependom van Gent en de Sint-Pietersheerlijkheid lag iets zuidelijker dan de gracht, wat opnieuw aantoont dat de Ketelvest een stadsgracht was.

In antwoord op de vraag van de heer **Eddie Van Haverbeke** (Gh. T. 1999 - N° 3 - p. 180) nopens de Confiserie "Lux" ontvingen wij volgend schrijven van de heer **Fr. Wulffaert** (St-Martens-Latem):

Alhoewel ik nog zeer jong was toen mijn ouders bekenden werden van de familie Van de Putte is het mij wel mogelijk U wat inlichtingen over dit bedrijf te geven. Zoals U schrijft was het gelegen op de Rooigemlaan en wel tussen de Bevrijdingslaan en de Kiekenstraat.

Het zwaar werk aan de kookpotten waar de glucose en het suiker werden gesmolten, werd gedaan door arbeiders. Aan de vorm- en verpakkingsmachi-

nes stonden jonge vrouwen. In die tijd waren voorzeker ongeveer twintig werkrachten in dienst. Het bedrijf opgericht door de vader van de Heer Van de Putte had een ruime afzetmarkt tot in Noord-Afrika. Ik kan mij nog goed herinneren dat ik op een dag een snoepje kreeg voor zo een bestemming maar het slechts een paar seconden in de mond kon houden wegens de zeer pikante smaak.

Uit uw vraag kan ik opmaken dat U vooral inlichtingen wenst over het bedrijf zelf, over de eigenaar zelf kan ik U wel iets vertellen.

Voor de oorlog was de ganse familie Van de Putte een trouwe verlofgast van de stad Oostende.

Mevrouw A. Van Geluwe-Eggermont voegt er aan toe: Bij de Van de Puttes waren er 2 kinderen: een zoon, een geneesheer die later Algemeen Directeur zou worden van het A.Z. en een dochter Marguerite (tandarts).

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De heer **L.J. Martens** schrijft ons:

Verwijzend naar n°2 van de 28° jaargang dd. 15.03.1999 en de herdruk van het artikel van de Heer A. VAN WERVEKE uit de "Gazet van Gent" dd. 29.01.1923 (p. 109).

Ik moge er op wijzen dat het "kind" alias "cnape" in de middeleeuwse betekenis van "dienaar" of "knecht" nog steeds in ons huidig taalgebruik persisteert.

Men heeft het immers nog steeds over een "metsers-knaap" d.w.z. een persoon die op de werf de te metselen stenen aan de metser aanbrengt.

Mijn moeder, een "Dynoodt" zijnde, kom ik daarom graag op hoger artikel terug.

Van de heer **G. Broget** ontvingen wij het volgend schrijven:

Als bewoner van de "Koninklijke Dekenij Sint-Mighiels" meen ik dat het nuttig is de aandacht van de lezers van Ghendtsche Tydinghen te vestigen op het feit dat in de winter 1998 het eerste nummer is verschenen van de "*Sint-Mighielskrant*" (trimestrieel) Redactie krant: Stefan Cattebeke, Jacques Van Bruane, Redactieadres: Sint-Michielsstraat 15.

Dit nummer bevatte een "Inleidend Woord" van de Deken Jan Colpaert, een bijdrage van de Heer Jacques Van Bruaene "Verdwijnen eindelijk de drie kankervlekken uit onze wijk?", een ander artikel van Jacques Van Bruaene

"1 jaar Mobiliteitsplan!", verder een "Medische Rubriek" door Evelyne Jacquemyns.

Het nr. 2 van de "Sint-Mighielskrant... Lente 1999..." bevatte een bijdrage "Terugblik..." door Stefan Cattebeke, een artikel "Over de Parking in de Ramen" door Kurt Standaert en Bénédicte De Meersman, verder het eerste deel van "Even terugdenken aan" door G. Broget Dr. Juris, een historische wandeling langsheen een aantal indrukwekkende gebouwen, gelegen op het grondgebied van de Dekenij en van haar onmiddellijke omgeving, een bijdrage over "Keizer Karel", een tekst van de Heer Luc Flamand, Pastoor van Sint-Michiels, verder een artikel van de hand van Martin De Decker en Monique Arickx over "De Fusie tussen de Centrumscholen Sint Amandusinstituut en de Visitatie Humaniora". Verder een "Recept van Gentse waterzooi".

In het nr. 3 verschenen volgende bijdragen: het tweede gedeelte van "Even terugdenken aan" door G. Broget Dr. Juris; over het "Vormingscentrum Reylof" door J.P. De Rudder; over het "Monasterium Poortackere" door Rick Coone, Rector van de kerk "Poortackere"; een ander over "Beveiliging is belangrijker dan ooit" door J. Filliaert; ook nog een "Gent trekt bij de Eeuwwisseling alle Registers open V.Z.W. Gent 1500-2000".

Een Dekenij, dat zijn niet alleen de gebouwen, die er zich bevinden of bevonden hebben. Het zijn ook de mensen, die er leven en werken, een menselijke samenleving, haar verleden en haar Geschiedenis, een stuk grond van die Oude Vechtersstad.

We hopen, dat de "Sint-Mighielskrant" een lang leven moge beschoren zijn en dat hij in de bibliotheek van allen, die zich aan de geschiedenis van Gent interesseren, een aparte plaats moge krijgen naast gelijkaardige initiatieven van andere Dekenijen.

SINT-MIGHIELSKRANT
...winter 1998...

is een uitgave van de Koninklijke Dekenij Sint-Mighiels
verschijnt trimestrieel: nummer 1
REDACTIE: Sint - Michielsstraat 15 tel+fax: 225.29.65

Inleidend woord van onze Deken Jan Colpaert

Beste dekenijbewoners,
zoals jullie merken starten we met een informatiekranje voor de bewoners van de Sint-Michielsdekenij. De bedoeling van dit kranje is dat het niet alleen VOOR de bewoners is, maar vooral DOOR de bewoners.
DOOR de bewoners betekent dat we rekenen op jullie voorstellen, op jullie medewerking en dit op alle gebied. Dit kan bijvoorbeeld het schrijven van een artikel voor dit kranje zijn. Of het melden van problemen in uw buurt.
Verframing van uw buurt.
Voorstellen doen voor de oplossing van deze problemen.
DOOR de bewoners betekent ook dat we hopen dat door middel van dit kranje er iets ontstaat in uw buurt waardoor de mensen terug meer contact met elkaar opnemen, dat er samen over de voorstellen in dit of een volgend kranje gediscussieerd kan worden. Het gebeurt nog te veel dat de mensen niet weten wat er in hun buurt gaande is.
Dit kranje heeft dan ook maar kans op slagen, indien er een respons ontstaat van jullie, dekenijbewoners. Dus reken we op jullie suggesties, verhalen, een kalender van activiteiten en nog veel meer.
Schrijven dus!!

Groeten, Jan Colpaert